

Univerzita Karlova

Filozofická Fakulta

Ústav bohemistických studií

Bakalářská práce

Mgr. Mariia Vovchuk

Sociokulturní a jazyková specifika

ukrajinských respondentů zkoušky z českého jazyka

na úrovni A1 pro trvalý pobyt v ČR

Socio-cultural and Language Specifics of the Ukrainian Respondents of
the Examination of the Czech Language on the Level A1 for Permanent
Residence in the Czech Republic

Praha 2018

Vedoucí práce: Mgr. Svatava ŠKODOVÁ, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a řádně jsem citovala použité prameny a literaturu, práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 8. srpna 2019

.....

Mgr. Mariia Vovchuk

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucí mé bakalářské práce Mgr. Svatavě Škodové Ph.D., která se mi trpělivě věnovala a pomáhala. Dále bych ráda vyjádřila poděkování všem účastníkům výzkumu a v neposledním řadě rodině, která byla trpělivá po celou dobu mého studia.

Klíčová slova:

Ukrajinský migrant, ukrajinská migrace do České republiky, jazyková integrace, zkouška z českého jazyka na úrovni A1 pro trvalý pobyt v České republice, čeština pro Ukrajince, dotazník, respondent.

Keywords:

Ukrainian Migrant, Ukrainian Migration to the Czech Republic, Language Integration, Examination of the Czech Language for Permanent Residence in the Czech Republic, Czech for the Ukrainian native speakers, questionnaire, respondent.

Abstrakt

Podle Českého statistického úřadu se počet migrantů na území České republiky každým rokem zvyšuje a tím se také roste i zájem o získání trvalého pobytu. Velký počet těchto cizinců činí Ukrajinci, a proto zkoumání dané skupiny migrantů považujeme za aktuální.

Cílem této bakalářské práce je odpovědět na následující otázky: proč a z jakého důvodu Ukrajinci migrují do ČR; s jakými sociokulturními problémy se při integraci setkávají; jestli mateřský jazyk ovlivňuje ovládání češtiny a v jaké míře.

V teoretické části práce se věnujeme stručnému popisu migrace jako fenoménu. Na základě dosavadních zkoumání popisujeme tendence a příčiny ukrajinské migrace. Část této kapitoly je věnovaná důvodům stěhování ukrajinských migrantů do České republiky.

V druhé části je prezentováno dotazníkové šetření, jehož cílem bylo shromáždit data pro následnou analýzu přístupu ukrajinských rodilých mluvčích k přípravě na zkoušku ze znalosti češtiny na úrovni A1 za účelem získání trvalého pobytu v České republice. Na základě analýzy dat byly popsány obtíže, se kterými se Ukrajinci setkávají v procesu učení se češtině a integračním procesu.

Abstract

According to the Czech Statistical Office, the number of migrants in the Czech Republic is increasing each year and there is also an increasing interest in obtaining permanent residence. A large number of these foreigners are made by the Ukrainians, and therefore we consider this group of migrants to be relevant.

The aim of this bachelor thesis is to answer the following questions: why and for what reason the Ukrainians migrate to the Czech Republic; with which socio-cultural problems encounter in integration; whether the mother tongue affects the control of the Czech language and to what extent. The thesis is divided into two parts.

In the first, theoretical chapter we deal with a brief description of migration as a phenomenon. On the basis of previous studies, the trends of Ukrainian migration in the 20th and

21st century, its reasons and causes were described. The chapter is also focused on the aims of Ukrainian migrants to the Czech Republic.

In the second, practical chapter, using the questionnaire survey, there were described problems that Ukrainians encounter in teaching Czech and integration in general. The introduction to this chapter describes the course of the research itself and the problems encountered in processing the data.

OBSAH

Seznam zkratk.....	9
ÚVOD.....	10
1 UKRAJINŠTI MIGRANTI NA ÚZEMÍ ČESKÉ REPUBLIKY.....	11
1.1 Ukrajinec v České republice – cizinec či migrant: vymezení základních pojmů.....	11
1.2 Typy migrace a její push-pull faktory.....	14
1.3 Ukrajinská migrace celkově a migrace do ČR: přehled příčin a důvodů.....	16
1.3.1 Ukrajina – základní údaje.....	16
1.3.2 Ukrajinská migrace ve čtyřech vlnách.....	16
1.3.3 Česká republika lákavou destinací pro ukrajinské migranty.....	18
1.4 Přehled druhů pobytů ukrajinských migrantů na území ČR.....	20
1.5 Zkouška z českého jazyka podmínkou získání trvalého pobytu a její stručný popis...21	
1.6 Rozsah znalosti českého jazyka pro účely získání trvalého pobytu na území ČR.....	23
Shrnutí	25
2 SPECIFIKA UKRAJINSKÝCH RESPONDENTŮ NA ZÁKLADĚ VÝSLEDKŮ DOTAZNIKOVÝCH ŠETŘENÍ.....	27
2.1 Popis výzkumu a sběr dat.....	28
2.2 Obsah a struktura dotazníku	29
2.3 Zpracovávání dat.....	30
2.4 Vyhodnocení dotazníkových dat.....	31
2.4.1 Pohlaví, věk a vzdělání ukrajinských respondentů zkoušky z českého jazyka.....	31
2.4.2 Délka pobytu ukrajinských respondentů na území ČR.....	34
2.4.3 Místo a město konání zkoušky.....	36
2.4.4 Otázka úspěšnosti a neúspěšnosti ukrajinských respondentů.....	37
2.4.5 Příprava ke zkoušce a její délka.....	38
2.4.5.1 Příprava ke zkoušce úspěšných při prvním pokuse respondentů...38	
2.4.5.2 Příprava ke zkoušce neúspěšných při prvním pokuse.....	42
2.4.6 Obtížnost zkoušky z českého jazyka pro ukrajinské respondenty.....	42

2.4.7 Používání češtiny v běžném životě ukrajinských respondentů.....	44
Shrnutí.....	45
ZÁVĚR.....	47
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	49
SEZNAM GRAFŮ A TABULEK.....	52
SEZNAM PŘÍLOH.....	53
PŘÍLOHA Č. 1. Dotazník v českém jazyce.....	54
PŘÍLOHA Č. 2. Dotazník v ukrajinském jazyce.....	57

SEZNAM ZKRATEK

ČR – Česká republika

ČSÚ – Český statistický úřad

EU – Evropská unie

MV ČR – Ministerstvo vnitra České republiky

MŠMT – Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

OSN – Organizace spojených národů

SERRJ – Společný evropský referenční rámec pro jazyky

NÚV – Národní ústav pro vzdělání

ÚVOD

Prakticky od vzniku samostatné Ukrajiny v roce 1991 se tento stát stále nachází ve stadiu nestability a dlouhodobé, leč pomalé transformaci, během níž různé politické reprezentace pravidelně mění směr a ruší kroky svých předchůdců, což je zřejmě hlavní příčinou dlouhodobé stagnace země, ze které pro široké vrstvy „obyčejných“ Ukrajinců plyne nejistota a nestabilita. Celková situace Ukrajince pak nutí k hledání alternativních cest pro uspokojení vlastních základních životních potřeb. Výsledkem neproduktivního a neefektivního politicko-ekonomického systému je fatální zvýšení intenzity migrace Ukrajinců zejména do států Evropské Unie.

Tato bakalářská práce má dva hlavní cíle. Prvním cílem je na základě dosavadních výzkumů představit otázku migrace Ukrajinců do České republiky se zvláštním důrazem na dobu po 90. letech 20. století. Dále určit důvody a příčiny migrace, shrnout faktory, které ji ovlivňují. Kapitola první *Ukrajínští migranti na území České republiky* se skládá z pěti podkapitol a následného shrnutí první části.

Dalším cílem je prozkoumat adaptaci Ukrajinců na území České republiky skrze jejich jazykovou integraci a zjistit, s jakými problémy se při pobytu v ČR setkávají. K základnímu tématu zde patří zkouška ze znalosti českého jazyka na úrovni A1 za účelem získání trvalého pobytu v ČR. Dosažení tohoto cíle se věnujeme v druhé, praktické kapitole, která má název *Specifika ukrajinských respondentů na základě výsledků dotazníkových šetření*. V úvodu kapitoly je popsána metodologie výzkumu, struktura dotazníku a problémy, s nimiž jsme se při zpracovávání dat setkali. Hlavní část praktické kapitoly se skládá ze sedmi podkapitol a shrnutí.

V závěru bakalářské práce budou čtenáři seznámeni s tím, do jaké míry se nám podařilo dosáhnout cílů, jež jsme si vytyčili.

1 UKRAJINŠTI MIGRANTI NA ÚZEMÍ ČESKÉ REPUBLIKY

Mezinárodní migrace se čím dál více stává nedílnou částí současné doby a s tím stále roste i zájem o její zkoumání. Hlavním cílem této kapitoly je pojednat o ukrajinské migraci do České republiky. Nejdříve si vymezíme základní pojmy, které se k bakalářské práci vztahují. Dále na základě dosavadních výzkumů představíme typy migrace a faktory, jež ji ovlivňují. Následně se budeme krátce věnovat otázce ukrajinské migrace v průběhu 20. století se zvláštním důrazem na migraci do České republiky. V závěru této kapitoly nahlédneme na problematiku zkoušky z českého jazyka jako nezbytnou podmínku pro získání trvalého pobytu na území ČR.

1.1 Ukrajinec v České republice – cizinec či migrant: vymezení základních pojmů

Podle českého práva je cizincem jakákoliv fyzická osoba, jež nemá státní občanství České republiky¹. Zákon o pobytu cizinců, takzvaný cizinecký zákon, takto definuje všechny jedince, kteří nejsou státními občany České republiky, a to včetně občanů Evropské unie. Vstup a pobyt cizinců na území České republiky je vymezen zákonem 326/1999 Sb. Tento zákon zavádí dva druhy pobytu: permanentní nebo trvalý a přechodný. Důvody k udělení trvalého pobytu bývají různé, nejčastěji se uděluje z humanitárních důvodů nebo z důvodů soužití s českým státním příslušníkem. Povolení k přechodnému pobytu se – na dobu kratší nebo delší než 90 dní – uděluje prostřednictvím víza, nebo povolením k dlouhodobému pobytu. V žádosti o jeho získání cizinec definuje účel pobytu na území České republiky. V případě, že cizinec svůj domovský stát opustí z důvodů pronásledování pro své politické názory, kvůli náboženské víře nebo násilnému konfliktu, je možné jej definovat jako uprchlíka. Tímto mu vzniká nárok na žádost o azyl. To jest, dle definice Ministerstva vnitra, „*ochranný pobyt, který stát poskytuje státnímu příslušníku třetí země nebo osobě bez státní příslušnosti v souvislosti s jejím pronásledováním zpravidla z důvodů politických*“.² Status uprchlíka pak jedince automaticky staví na úroveň azylanta – cizince, jemuž již byl udělen azyl.

¹ §1 Zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů

² Ministerstvo vnitra České republiky, Odbor azylové a migrační politiky: *často kladené dotazy* [cit.23.12.2018] Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/migrace/clanek/slovnicek-pojmu.aspx>

Jako migranta pak zákon definuje jedince, kterému nehrozí přímá fyzická hrozba v jeho domovské zemi, a přesto svou zemi chce opustit. Dle Drbohlava³ k migraci v těchto případech dochází hlavně ze socioekonomických důvodů, tj. aby migrant zlepšil svou ekonomickou situaci, mohl být se svou rodinou nebo třeba aby dosáhl na vyšší stupeň kvalitnějšího či rozmanitějšího vzdělání. Důvodů v tomto případě může být opravdu velmi mnoho. Na rozdíl od uprchlíka nicméně migrant za sebou “nepálí pomyslné mosty”, v zemi původu mu nehrozí žádné nebezpečí a v případě návratu lze předpokládat, že bude využívat ochrany místní administrativy.

Nejnovější údaje Českého statistického úřadu (dále ČSÚ) z roku 2019 ukazují, že ke konci roku 2018 se na území České republiky nacházelo 564 345 cizinců⁴, z nichž 232 493 byli občané ze států Evropské unie⁵. Počet občanů ostatních zemí byl 331 852, z nich největší skupinu tvořili Ukrajinci.

Níže uvedená tabulka zobrazuje počet Ukrajinců na území České republiky ke dni 31.12.2018

Tabulka 1: Počet Ukrajinců na území ČR ke dni 31.12.2018

Hodnota:	131 302
Území:	Česká republika
Období:	31. 12. 2018
Věcné vymezení:	
Statistická proměnná:	6121 Počet cizinců v ČR
Státní občanství:	Ukrajina
Druh povolení k pobytu:	Trvalý, dlouhodobý a přechodný pobyt občanů EU a dlouhodobé vízum
Měřicí jednotka:	osoba
Zdroj:	ADMCI2
Zveřejnění:	24.05.2019 09:00
Atributy:	
Důvěrnost:	Veřejný
Datum aktualizace:	19.06.2019 15:06
ID Hodnoty:	812889960
Nejnovější údaj:	✓

Zdroj: Český statistický úřad, dostupné online: <https://www.czso.cz/>

³ Drbohlav, D. (1994) *Hlavní důvody a důsledky mezinárodní migrace obyvatelstva*. Sborník ČGS, 99, 3, s. 151-162.

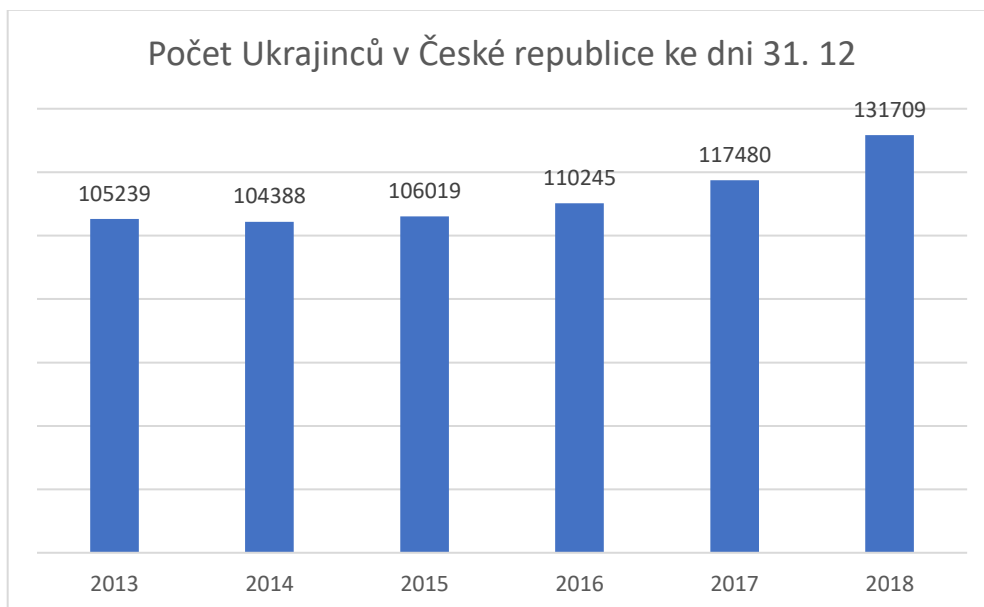
⁴ Bez cizinců s platným azylem na území ČR

⁵ Cizinci podle státního občanství ke dni 31.12. Český statistický úřad [cit. 23.07.19]. Dostupné z: <https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?page=vystupobjekt&pvo=CIZ02&z=T&f=TABULKA&katalog=31032&str=v46#w=>

Jak vidíme z tabulky č. 1, ke konci roku 2018 se na území ČR nacházelo více než sto třicet jedna tisíc státních příslušníků Ukrajiny. Druhou největší skupinou cizinců mimo EU v ČR jsou státní příslušníci Vietnamu s počtem více než šedesát jedna tisíc a Ruska – 38 033 jedinců.

Jak je vidět v grafu č. 1⁶, příliv ukrajinských občanů do ČR stále stoupá.

Graf 1: Počet Ukrajinců, kteří se na území ČR usadili v posledních 6 letech od 01.01.2013 do 31.12.2018

Zdroj: Graf 1 je vytvořen autorkou této práce na základě statistických údajů ČSÚ „Cizinci podle státního občanství a pohlaví ke 31.12.”⁷

Během šesti let tak v České republice přibýlo více než dvacet sedm tisíc (27 321) státních příslušníků Ukrajiny, což je v porovnání s migrací z ostatních států poměrně vysoké číslo (Vietnamci 3 737, Rusové 4 808)⁸. Důvodem této intenzivnější migrace může být mezi jiným především politická a ekonomická nestabilita Ukrajiny obzvláště po r. 2013.

⁶ Statistická data jsou převzata z: Cizinci podle státního občanství a pohlaví ke 31.12. Český statistický úřad [cit. 23.07.19]. Dostupné z: <https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?page=vystupobjekt&pvo=CIZ08&z=T&f=TABULKA&katalog=31032&str=v899#w=>

⁷ Včetně Ukrajinců s uděleným azylem či doplňkovou ochranou a dlouhodobým vízem

⁸ Srovnáváme se ostatními státy mimo EU. Statistická data jsou převzata z: Cizinci podle státního občanství a pohlaví ke 31.12. Český statistický úřad [cit. 23.07.19]. Dostupné z: <https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?page=vystupobjekt&pvo=CIZ08&z=T&f=TABULKA&katalog=31032&str=v899#w=>

1.2 Typy migrace a její push-pull faktory

Migraci neboli *stěhování* tedy lze chápat jako dočasnou nebo trvalou změnu lokace trvalého pobytu jedince. Z hlediska územních částí, mezi kterými dochází k migraci, tak tradičně rozlišujeme migraci vnitřní (interní) a vnější (mezinárodní nebo zahraniční).

Vnitřní migrace probíhá v rámci specifické administrativní jednotky, vnější je pak definována jako změna obvyklého pobytu v rámci hranic dvou odlišných států. Podle Organizace spojených národů (OSN) je migrace mezinárodní definovaná délkou pobytu delší než dvanáct měsíců⁹.

Existují dva základní směry migračních pohybů a to Jih—Sever a Východ—Západ. Dále jsou trendy podle vědců zabývajících se migrací určovány především specifickými vlivy, jež označujeme jako “push” a “pull” faktory (do češtiny jsou překládány jako faktory tlaku a tahu). Jak uvádí čeští badatelé Dušan Drbohlav a Zdeněk Uherek¹⁰, push-pull teorie byla vypracovaná na začátku 60. let a dodnes je velmi často používána ve výzkumu migrace (Bogue (1963), Lee (1966), Jansen (1969)). Tlak-tah faktory jsou pozitivní a negativní činitelé, na základě kterých se člověk rozhodne emigrovat čili opustit svou zemi. Podle badatele Paláta¹¹ mezi push faktory – síly, které migranta z jeho stávajícího prostředí vytlačuje – bývá zahrnován pokles životní úrovně, prudký demografický nárůst, válečné, náboženské či národnostní střety, výrazné snížení kvality životního prostředí. Většinou se ovšem jedná o kumulaci více důvodů.

Naopak mezi pull faktory – podmínky, jež migranta lákají a motivují ke změně – bývá nejčastěji zahrnována¹² politická stabilita, ekonomická prosperita, vysoká kvalita života, svoboda a možnost seberealizace v cílové destinaci. Z teorie vyplývá, že push faktory vyvolávají především politickou migraci, zatímco pull faktory motivují spíše migraci ekonomickou. V obou kategoriích

⁹ Anderson B., Blinder S., *Who counts as a Migrant. Definitions and their Consequences*, 2017 [cit. 23.12.18] Dostupné z: <https://migrationobservatory.ox.ac.uk/resources/briefings/who-counts-as-a-migrant-definitions-and-their-consequences/>

¹⁰ Drbohlav, D., Uherek, Z. (2007) Reflexe migračních teorií. Geografie – Sborník ČGS, 112, 2, 125-141. [23.07.2019]. Dostupné z: <https://web.natur.cuni.cz/~ksgrsek/illegal/clanky/Uherek-Teorie.pdf>

¹¹ Palát, M. *Příčiny vzniku migrace a reflexe souvisejících teorií* // Sborník příspěvků XVII mezinárodní kolokvium o regionálních vědách, Hustopeče 2014, s. 710 [cit. 23.12.18] Dostupné z: https://is.muni.cz/do/econ/soubory/katedry/kres/4884317/48596005/091_2014.pdf

¹² Tamtéž

je ve většině případů hlavní motivací migrantů trvalé usazení se (získání občanských a politických práv) v cílové zemi pobytu.

Z push-pull teorie vyplývá, že nízká životní úroveň přímo vede k migraci, která bude trvat po dobu existence rozdílů mezi jednotlivými zeměmi. V této koncepci nenajdeme ale odpovědi na otázky typu *proč* z některých zemí lidé migrují častěji, nebo *proč* se migranti do své země vracejí či *proč* v nějaké zemi existuje zároveň emigrace a imigrace. Nicméně můžeme detailně vyjmenovat faktory, které migraci ovlivňují. Pokud se jedná o emigraci, jako v případě Ukrajinců do ČR, na prvním místě se uvádí činitel ekonomický, následně politický.¹³ Potvrzují to výzkumy z 90. let jako na příklad výzkum z roku 1997 Milady Horákové a Dušana Drbohlava¹⁴ ale i pozdější výzkumy Fedjuk, Kindler (2016), Leontiyeva (2014, 2016).

Další kategorii migrace tvoří takzvaní *migranti pracovní*, čili lidé, kteří se stěhují za účelem práce. Tyto případy lze poměrně úzce označit za jedince vstupující do země jako pracovní síla, a to na základě “pozvání” potenciálního zaměstnavatele nebo obecně trhu, na kterém se nedostává určitého typu profesí nebo pracovníků. Pracovní migrace se podle doby trvání dělí na další podskupiny. Základní kategorie tvoří dlouhodobější úvazky, sezónní práce, smluvní kontrakty a příhraniční pracovní aktivity. Další dělení, z našeho hlediska spíše podružné, přichází kupříkladu na základě otázky, zda je migrace *nucená* či *nenucená* (odpovídá na otázku, zda migranti byli ze své domoviny zbytkem společnosti ofenzivně vyháněni, nebo rozhodnutí k odstěhování bylo jejich vlastní), zda jde o migraci *vítanou* či *nevítanou* (jak se k příchozím staví většinová společnost v cílové destinaci), zda se jedná o migraci *individuální* nebo *masovou* (jak silné jsou na definovaných liniích migrační toky)¹⁵. Způsobů, jak zkoumat a dělit migraci, je tedy celá škála a záleží pouze na perspektivě a cíli výzkumníka, ke které z uvedených kategorie se přikloní.

Na závěr kapitoly je nutno konstatovat, že migrace jako fenomén je předmětem řady společenských věd (sociologie, ekonomie, psychologie, politologie ap.), přes svůj význam v současném světě, který je často řešen na nejvyšších politických úrovních ať již na lokálních scénách

¹³ Čerňanská, B., Teorie push-pull vlivů na migraci / Encyklopedie migrace. [Cit. 24.12.18]. Dostupné z: <https://www.encyclopediaofmigration.org/teorie-push-pull/>

¹⁴ Horáková, M., Drbohlav, D., Mezinárodní migrace pracovních sil a Česká republika se zvláštním zaměřením na pracovní migraci Ukrajinců, Demografie, r. 40, č. 1, 1998, s. 35.

¹⁵ Drbohlav, D., Uherek, Z. (2007) Reflexe migračních teorií. Geografie – Sborník ČGS, 112, 2, 125-141 [23.07.2019]. Dostupné z: <https://web.natur.cuni.cz/~ksgrsek/illegal/clanky/Uherek-Teorie.pdf>

nebo mezinárodním poli, nicméně nemá “samostatné” vědní odvětví. Byť se jedná o jev vysoce aktuální, který se dotýká každé společnosti, migrace jako celek je velmi komplikovaně uchopitelné téma, jež se podle stávajícího úzu zkoumá jako předmět interdisciplinárního rozsahu. Proto není od věci říci, že některé závěry, které o migraci učiníme, jsou akceptovatelné z hlediska jednoho vědního oboru, z hlediska jiného pak může být správnost dané tvrzení zpochybňována.

1.3 Ukrajinská migrace celkově a migrace do ČR: přehled příčin a důvodů

V této kapitole na základě dosavadních výzkumů ve zkratce popíšeme čtyři vlny ukrajinské migrace, její příčiny a důvody. Dále se zaměříme na migraci Ukrajinců do České republiky.

Poněvadž je námi zkoumaná migrace na linii Ukrajina–ČR součástí migrace vnější/mezinárodní, považujeme za nezbytné začít tuto kapitolu základními informacemi o geografickém rozložení Ukrajiny.

1.3.1 Ukrajina – základní údaje

Ukrajina je země ležící ve východní Evropě. Jedná se o jednu z bývalých sovětských socialistických republik, která stává samostatným a suverénním státem až v roce 1991. Díky rozloze 603 000 km² je druhým největším státem Evropy (hned po Rusku), s populací 44 milionů obyvatel se řadí na osmé místo nejlidnatějších zemí kontinentu. Dějiny Ukrajiny jsou dlouhodobě definovány většími/silnějšími sousedy na jejich hranicích, kteří – ať už se ve své době jednalo o Litvu, Polsko, Osmanskou říši, Rakousko-Uhersko nebo Rusko – vnímali prostor Ukrajiny jako sféru svých zájmů.

1.3.2 Ukrajinská migrace ve čtyřech vlnách

Rozpad Sovětského svazu a následné vyhlášení nezávislosti Ukrajiny v roce 1991 byly pozitivními znameními politického uvolnění a rozšíření práv a svobod Ukrajinců, nevedlo však k dostatečnému ekonomickému a sociálnímu rozvoji. Zkorumpovaná a prakticky ekonomikou stále k Rusku připojená Ukrajina nedokázala vytvořit hospodářsky funkční model, který by zaručil

dostatečnou kvalitu života širokým vrstvám obyvatel. Na základě této skutečnosti určité vrstvy společnosti začaly vnímat svou pozici jako značně nejistou a marginalizovanou, neboť jejich snaha o profesní a ekonomickou seberealizaci byla značně omezována. Díky tomu život na Ukrajině nenabízel dostatečné množství příležitostí k ekonomickému a společenskému uplatnění. Tato nejistota a z ní plynoucí nespokojenost vedla k nestabilnímu politickému prostředí rámovaným dvěma revolucemi (Oranžová 2004 a Majdan 2013), které prohlubovaly ekonomický neúspěch země. Události okolo druhé zmíněné revoluce (Majdanu 2013) vyvolané protesty proti odmítnutí sbližování Ukrajiny se západní Evropou pak vedly k válečnému konfliktu mezi západem a východem země. Toto pnutí podle oficiální ukrajinské i západní interpretace značně přizívované Ruskem pak trvá až do současnosti. Na konci roku 2018 dokonce eskalovalo konfliktem v Kerčském průlivu.

Ekonomická migrace (pracovní migrace z ekonomických důvodů) Ukrajinců po roce 1991 je v odborné literatuře označována jako „*migrace čtvrté vlny*“¹⁶.

První vlna migrace Ukrajinců se datuje od posledních desetiletí devatenáctého století až po první světovou válku. Jednalo se především o pohyb venkovského obyvatelstva v důsledku útisku vládnoucích struktur na území Ukrajiny. V té době to bylo carské Rusko a Rakousko-uherská monarchie. Ze západní Ukrajiny lidé migrovali především na Západ (zvláště do USA, Kanady, Argentiny, Brazílie) a z východní Ukrajiny přesídlovali zase na Východ (hlavně na Sibiř a Altaj). Tato migrace byla v daném kontextu díky teritoriálním faktorům relativně logická.

Po ukončení 1. světové války, která vedla ke změně politického režimu, začala druhá a následně – po 2. světové válce – i třetí vlna ukrajinské migrace. V obou případech šlo o důsledek připojení území Ukrajiny k Rusku, respektive k Sovětskému svazu. Politické dopady tohoto kroku způsobily příklon země k politicky nesvobodnému a hospodářsky nevýkonnému komunismu. První tři vlny migrace tak v různých podobách spojuje to, že mají stejné příčiny – všechny tři byly totiž vyvolané respektive motivované děním na politickém poli. V tomto se liší od aktuální 4. vlny,

¹⁶Fedyuk, O., Kindler, M., (Ed.) Ukrainian migration to the European Union. Lesson from Migration Studies. IMISCOE, Springer Open, 2016, s. 2.

kde jsou politické vlivy spíše minoritním faktorem a migrace tak má podle badatelů jako Fedjuk a Kindler¹⁷, Drbohlav¹⁸, Leontiyevá¹⁹ nebo řada dalších především hospodářské a sociální příčiny.

1.3.3 Česká republika lákavou destinací pro ukrajinské migranty

Ukrajinská migrace do ČR má dlouhou tradici. Naším cílem je základní nastínění daného tématu pro lepší pochopení současných migračních trendů Ukrajinců, nehodláme však přistoupit k detailnímu popisování této problematiky.

Dle Zilynského prvním z významných bodů v novodobých ukrajinsko-českých migračních vztazích byla 20. léta dvacátého století, kdy mnoho – především politických – migrantů z Ukrajiny našlo svůj druhý domov v Praze²⁰. Dokladem rozsahu a významu tohoto historického trendu je následné založení Ukrajinské volné univerzity v roce 1921 a dalších institucí vztahujících se k ukrajinské menšině jako byl Pedagogický institut (založen v roce 1923) či Ukrajinské vlastenecké muzeum (založeno v roce 1925).

Další významná vlna ukrajinské migrace přišla na území dnešní České republiky po konci druhé světové války. Tuto vlnu tvořili především Ukrajinci ze Zakarpátí, kteří byli v meziválečném období rezidenty Podkarpatské Rusi, občany Československa. Nicméně toto území připadlo v roce 1945 Sovětskému svazu. Jak uvádí dále Zilynskyj²¹, po ukončení války a před příchodem ruské armády se hodně Ukrajinců s jihozápadní části současné Ukrajiny vystěhovalo do tehdejšího Československa, přičemž tzv. české země byly z důvodu ekonomické vyspělosti mnohem atraktivnější destinace než Slovensko.

¹⁷ Fedjuk, O., Kindler, M., (Ed.) Ukrainian migration to the European Union. Lesson from Migration Studies. IMISCOE, Springer Open, 2016.

¹⁸ Drbohlav, D., Lachmanová, L., Irregular activities of migrants in the Czech Republic: A delphi study about adaptations in a globalising economy. In: Dostal., P. (ed.) Evolution of geographical systems and risk processes in the global context (129-156). Prague, Charles University in Prague, Faculty of Science

¹⁹ Leontiyeva, Y., Ukrainians in the Czech Republic: On the Pathway from Temporary Foreign Workers to One of the Largest Minority groups. In: Ukrainian migration to the European Union. Lesson from Migration Studies (133-151) IMISCOE, Springer Open, 2016.

²⁰ Zilynskyj, B., Ukrajinci v Čechách a na Moravě zemích (1894) 1917 – 1945 (1994). Praha, X-Egem, 1995.

²¹ Tamtéž

A konečně posledním výrazným bodem, resp. přelomem v historii ukrajinské migrace do České republiky, se stala, jak již bylo výše naznačeno, 90. léta 20. století, kdy se spolu s rozpadem Sovětského svazu objevila skutečná možnost legální migrace. Migrace tohoto období byla podnícena zvl. nepříznivými ekonomickými podmínkami na Ukrajině.

Mluvíme-li však o důvodech migrace do ČR, lze kromě výše zmíněných politických a hospodářských uvést také důvody teritoriální a kulturní. Česká republika se svou geografickou polohou prakticky v sousedství Ukrajiny láká obzvláště ty Ukrajince, kteří spadají pod pojem takzvaných cirkulačních migrantů – to jest lidí, kteří migrují z ekonomických důvodů, a to nepravidelně, mnohdy nelegálně a specificky cirkulačně. To znamená, že obvykle střídají delší pracovní pobyty v České republice s krátkodobými návraty na domovskou Ukrajinu. V důsledku této spíše nekontrolované migrace je potom obtížné odhadnout reálný počet migrantů na území ČR, a to zvláště v posledních letech, kdy ekonomický boom a nedostatek pracovních sil vytváří situaci, ve které je relativně snadné nalézt v Česku zaměstnání. Často ale pracovní právo v ČR a nepružnost české státní správy je pak obcházena prostřednictvím zaměstnávání ukrajinských migrantů například pomocí polských pracovních agentur, což opět činí bližší monitoring počtu Ukrajinců v ČR problematictější.

Z důvodů kulturních, které patří mezi pozitivní důvody migrace z Ukrajiny do ČR, můžeme uvést typologickou blízkost ukrajinštiny a češtiny, tj. příslušnost mezi slovanské jazyky, která napomáhá snadnému vzájemnému porozumění a usnadňuje osvojení češtiny ukrajinskými rodilými mluvčími. Společné slovanské pozadí a relativní snadnost kulturní asimilace/jazykového porozumění může být jedním z rozhodujících faktorů ve výběru cílové destinace pro potenciálního migranta z Ukrajiny.

Na závěr této kapitoly je třeba uvést fakt, že bylo ke konci roku 2018 na území ČR zaregistrováno 131 709 Ukrajinců²², z toho 84 890 s trvalým pobytem v ČR. Mějme však na paměti, že skutečný počet není možno odhadnout kvůli migraci nelegální.

²²Cizinci podle kategorie pobytu a státního občanství k 31.12. Český statistický úřad [cit. 25.07.19].
Dostupné z:

https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/index.jsf?page=vystupobjekt&pvo=CIZ04&z=T&f=TABULKA&katalog=31032&c=v23~2_RP2018MP12DP31

1.4 Přehled typů pobytů Ukrajinských migrantů na území ČR

Jak jsme již uvedli v kapitole 1.1, za migranta považujeme cizince, který se z různých důvodů rozhodl ke změně svého trvalého bydliště (informace v textu bakalářské práce se týkají pouze migrace legální). Pokud se cizinec rozhodne přestěhovat na trvalo do jiného státu, nejdříve bude muset splnit několik zákonných podmínek. Rozsah a obsah těchto podmínek určuje každý stát zvlášť.

V rámci ČR jsou pro občany z třetích zemí²³, a tedy i Ukrajince, tyto podmínky vázány na typy a účel pobytu žádajícího. Pokud cizinec podmínky splní, následně může požádat o povolení k dlouhodobému nebo trvalému pobytu a v případě jich kladného posouzení se takto stane legálním migrantem v ČR.

Vzhledem k tématu práce se budeme detailně zabývat trvalými pobyty Ukrajinců na území ČR.

Žádost o povolení k trvalému pobytu podává cizinec osobně na pracovišti Ministerstva vnitra ČR (dále MV ČR) pomocí formuláře, ke kterému je třeba přiložit všechny nezbytné náležitosti v návaznosti na účel žádosti. Všechny doklady musí být vyhotoveny v českém jazyce anebo do češtiny úředně přeloženy.

Občan třetí země může žádat o povolení k trvalému pobytu, pokud splňuje podmínky, které navazují na účel žádosti. Trvalý pobyt na území ČR pro občany třetích zemí se může udělovat na základě žádostí o:

- Povolení k trvalému pobytu po 5 letech přechodného pobytu v ČR.
- Právní postavení dlouhodobě pobývajícího rezidenta.
- Povolení k trvalému pobytu pro krajany.
- Povolení k trvalému pobytu pro držitele modré karty EU.
- Povolení k trvalému pobytu pro děti narozené na území ČR.
- Povolení k trvalému pobytu za účelem společného soužití (dítě cizince s povoleným trvalým pobytem).

²³ Občanem třetí země je občan státu, který není členem EU a není zároveň občanem Islandu, Lichtenštejnska, Norska a Švýcarska.

Řízení k povolení trvalého pobytu podléhá režimu zákona o pobytu cizinců, správnímu řádu a v některých případech dalším souvisejícím zákonům. Lhůty rozhodnutí o povolení k trvalému pobytu jsou určeny příslušnými právními předpisy, avšak i z vlastní zkušenosti a ze zkušeností mých známých velmi často jsou ze strany MV ČR tyto předpisy překračovány. V případě kladného posouzení žádosti se žadatel a pracoviště dohodnou na termínu převzetí rozhodnutí o vydání povolení k trvalému pobytu. Pokud bude z nějakých důvodů žádost odmítnuta, rozhodnutí bude odesláno poštou, žadatel se však proti tomuto rozhodnutí může odvolat v 15 denní lhůtě od jeho doručení.

S ohledem na cíl práce nás dále budou zajímat ukrajinští migranti, kteří: za první získali povolení k trvalému pobytu na území ČR po roce 2009 a za druhé ti, jejichž žádost byla podávána z důvodu 1) povolení k trvalému pobytu po 5 letech přechodného pobytu v ČR nebo 2) povolení k trvalému pobytu pro držitele modré karty EU. Právě v těchto případech se musí od 1. ledna 2009 roku k žádosti o povolení k trvalému pobytu předložit doklad o zkoušce z českého jazyka.

1.5 Zkouška z českého jazyka podmínkou získání trvalého pobytu

Důležitým mezníkem v životě mnoha cizinců ze třetích zemí se stal právě rok 2009. Od 1. ledna 2009 totiž nabyla platnosti *Vyhláška o výuce a zkouškách znalosti českého jazyka pro účely získání povolení k trvalému pobytu na území České republiky*²⁴. Pro občana třetí země, tedy i pro Ukrajince, to znamená dodatečnou podmínku, kterou musí splnit, pokud chce získat povolení k trvalému pobytu.

O této Vyhlášce se hodně diskutovalo a pořád diskutuje zvl. v odborných kruzích společnosti zastoupených například Škodovou a Cvejnovou²⁵. Diskutovány jsou otázky, zda je požadovaný úroveň jazykových znalostí češtiny pro integraci dostačující nebo proč se Vyhláška vztahuje jenom k vybraným skupinám cizinců.

²⁴ 348 Vyhláška ze dne 9. září 2008 o výuce a zkouškách znalosti českého jazyka pro účely získání povolení k trvalému pobytu na území České republiky, s. 5435-5442. [cit. 26.12.18] Dostupné z: <https://zakonyprolidi.cz/cs/2008-348>

²⁵ Škodová, S., Cvejnová, J., Jazyková integrace a komunikace s cizinci (úroveň A2). Národní ústav pro vzdělání, školské poradenské zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků, Praha 2017, s. 22

Jak již bylo naznačeno v kapitole 1.4 doklad o úspěšném vykonání zkoušky ze znalosti českého jazyka je povinnou náležitostí žádosti o povolení k trvalému pobytu občana třetích zemí (tj. po 5 letech nepřetržitého pobytu na území ČR nebo pro držitele modré karty EU)²⁶. V některých případech²⁷ se ovšem doklad prokazující znalost českého jazyka od občana třetí země nevyžaduje, a to pokud cizinec:

- nedosáhl 15 let;
- prokázal, že v průběhu posledních 20 let před podáním žádosti o povolení trvalého pobytu byl alespoň 1 školní rok nepřetržitě žákem základní či střední školy nebo alespoň 1 akademický rok studoval vysokou školu s českým vyučovacím jazykem nebo studijní obor vztahující se k výuce českého jazyka na vysoké škole;
- prokázal, že absolvoval jinou obecně uznávanou zkoušku z českého jazyka, která je rovnocenná zkoušce z jazyka;
- prokázal, že má tělesné nebo mentální postižení, které má vliv na jeho komunikativní schopnosti;
- dosáhl 60 let.

Cizinci, od kterých se tento doklad vyžaduje, potom mají nárok na proplacení prvního pokusu vykonání zkoušky a to na základě poukazu, který může být cizinci vystaven pouze jedenkrát na jakémkoliv pracovišti MV ČR.

Organizačním zabezpečením zkoušky z jazyka se zabývá Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Zkoušky znalosti českého jazyka pro účely získání trvalého pobytu na území České republiky jsou tedy oprávněny provádět:

- jazykové školy s právem státní jazykové zkoušky současně zapsané v rejstříku škol a školských zařízení;
- fakulty, vysokoškolské ústavy či jednotlivá pracoviště vysokých škol, která jsou dále uvedena v příloze č. 1 Vyhlášky.²⁸

²⁶ Táto kapitola je zpracována na základě oficiálních informací MV ČR – Doklad o zkoušce z ČJ. [26.7.2019] Dostupné: <https://www.mvcr.cz/clanek/obcane-tretich-zemi-nektere-nalezitosti-zadosti-doklad-o-zkousce-z-cj.aspx>

²⁷ Tamtéž

²⁸ 348 Vyhláška ze dne 9. září 2008 o výuce a zkouškách znalosti českého jazyka pro účely získání povolení k trvalému pobytu na území České republiky, s. 5435. [cit. 26.12.18] Dostupné z: <https://zakonyprolidi.cz/cs/2008-348>

Přihlásit se ke zkoušce uchazeč může osobně nebo písemně v listinné nebo elektronické podobě minimálně 2 dny před jejím konáním. Pokud se z nějakých důvodů uchazeč ke zkoušce nedostaví, ale řádně svou nepřítomnost omluví, může mu být poskytnuta možnost náhradního vykonání zkoušky.

Rozsah znalosti českého jazyka pro účely získání trvalého pobytu na území České republiky se zákonem vyžaduje alespoň na úrovni A1 podle Společného evropského referenčního rámce pro jazyky (dále SERRJ).²⁹

Závěrem můžeme říci, že je jazyk nezbytný nástroj komunikace a proto je zcela logické, že by měl každý cizinec jazyk majoritní společnosti ovládat.

V této práci je zkouška ze znalosti českého jazyka pro účel získání trvalého pobytu vnímána jako jedna z nezbytných forem adaptace cizinců do české společnosti.

1.6 Rozsah znalosti českého jazyka pro účely získání trvalého pobytu na území České republiky

Jak již bylo naznačeno v kapitole 1.5, dle *Vyhlášky o výuce a zkouškách znalosti českého jazyka pro účely získání povolení k trvalému pobytu na území České republiky*³⁰ je cizinec povinen od 1. ledna 2009 pro podání žádosti o povolení k trvalému pobytu prokázat znalost českého jazyka na úrovni A1 dle Společného evropského referenčního rámce pro jazyky.

Úroveň A1³¹ je nejnižší úroveň užívání jazyka. Po jejím dosažení je dle SERRJ³² mluvčí schopen:

V porozumění:

²⁹ Zdroj Sbíрка zákona č. 31 / 2016. Nařízení vlády ze dne 18. ledna 2016 o prokazování znalosti českého jazyka pro účely získání povolení k trvalému pobytu, s. 370. [cit.26.07.2019]. Dostupné z:

<https://www.mvcr.cz/clanek/obcane-tretich-zemi-nektere-nalezitosti-zadosti-doklad-o-zkousce-z-cj.aspx>

³⁰ Zdroj: *Vyhláška 348, Sb. 113-08, s. 5435* [cit.26.07.2019] Dostupné z: <https://zakonyprolidi.cz/cs/2008-348>

³¹ Tady a dále třídění jazykových úrovní podle SERRJ – Společného evropského referenčního rámce pro jazyky. [cit. 27.12.18] Dostupné z: <http://www.msmt.cz/mezinarodni-vztahy/spolecny-evropsky-referencni-ramec-pro-jazyky>

³² Zdroj: Společný evropský referenční rámec pro jazyky. [cit. 26.07.19] Dostupné z <http://www.msmt.cz/mezinarodni-vztahy/spolecny-evropsky-referencni-ramec-pro-jazyky>

- *poslech*: rozumět úplně základním frázím, které se týkají buď rodiny nebo nejbližšího okolí mluvčího, pokud lidé hovoří pomalu a zřetelně;
- *čtení*: porozumět známým slovům, jménám a velmi jednoduchým větám np. na plakátech či vývěškách.

V mluvení:

- *ústní interakce*: umět se jednoduchým způsobem domluvit, pokud je partner ochoten mluvit pomalu nebo i případně přeformulovat svou odpověď. Umět klást jednoduché otázky a na podobné otázky odpovídat, pokud se týkají jeho základních potřeb nebo pokud se jedná o věci, které jsou mluvčímu dobře známe;
- *samostatný ústní projev*: umět jednoduchými frázemi a větami popsat místo, kde bydlí a lidi, které zná.

V psaní:

- *písemný projev*: umět napsat jednoduchý stručný text np. na pohlednici, umět vyplnit formuláře, které obsahují osobní údaje np. jméno, národnost, adresu atd.

Na charakteristiku jazykové úrovně A1 dle SERRJ v rámci češtiny navazují autoři práce *Čeština jako cizí jazyk. Úroveň A1* Hádková, Línek a Vlasáková takto: „*Studenti, kteří hodlají dosáhnout této úrovně, se chtějí jednoduchým způsobem zapojit do interakce, umí klást otázky týkající se jich samotných, toho, kde bydlí, lidí, které znají, věci, které mají. Na takové otázky chtějí umět též odpovídat. Přejí si být jazykově vybaveni tak, aby dokázali iniciovat jednoduché výroky v oblastech svých nejnaléhavějších komunikačních potřeb. Předpokládají, že budou schopni účastnit se komunikace o velmi známých tématech a reagovat na ně.*”³³

Jak uvádí výše zmínění olomoučtí jazykovědci, cílem úrovně A1, stejně jako jiných úrovní, je získat komunikativní jazykovou kompetenci (lingvistickou, sociolingvistickou a pragmatickou) a je třeba ji chápat, jako komplex dovedností, v němž nelze žádnou složku pominout³⁴.

³³ Hádková, M., Línek, J., Vlasáková, K., *Čeština jako cizí jazyk*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2005, st. 3.

³⁴ Tamtéž

Pokud mluvíme o zkoušce z češtiny pro účely získání trvalého pobytu v ČR, je důležité uvést, že v roce 2016 čeští jazykovědci zpracovali referenční popis češtiny pro migranty³⁵. Tato práce na jednu stranu slouží jako základní rámec pro tvorbu zkoušek a pomocný materiál pro učitelé, kteří ke zkouškám migranty připravují, na druhou vymezuje konkrétní jazykový obsah zkoušek z českého jazyka pro migranty tak, aby přizpůsobit tyto zkoušky jazykovým potřebám migrantů³⁶.

Shrnutí

Každá fyzická osoba, která pobývá na území České republiky, ale zároveň nemá české státní občanství, se považuje za cizince. Práva těchto jedinců definuje Zákon 326/1999 Sb. o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů.

Pojem *migrant* je užší než pojem *cizinec*, označuje jedince, kterému nehrozí nebezpečí v jeho domovském státu, a přesto se stěhuje do jiné země, kde pobývá min. 12 měsíců hlavně ze socioekonomických důvodů. Migraci lze klasifikovat dle faktorů pozitivních a negativních. Tyto faktory jsou motivací k stěhování jedinců z jejich vlasti.

Migrace jako fenomén je známa svou dlouholetou tradicí a její základní typy jsou: trvalá migrace, pracovní migrace, stěhování uprchlíků a ilegální migrace; základními směry migračních pohybů jsou Jih–Sever a Východ–Západ.

V případě námi zkoumané migrace na linii Ukrajina–Česká republika jde o poměrně přesně definované jevy. Na základě historických zkušeností i současného dění je patrné, že v případě stěhování Ukrajinců do České republiky jde především o dočasnou pracovní migraci vyvolanou hlavně ekonomickými důvody. Vzhledem k jazykové a kulturní blízkosti, stejně jako geografické poloze je Česká republika jednou z primárních destinací, jež v době aktuálního ekonomického boomu přitahuje značné množství ukrajinských migrantů, kteří v České republice bez významných administrativních potíží realizují své profesní nebo ekonomické záměry. V důsledku zmíněného ekonomického rozmachu a nízkých administrativních překážek pak – na legální i nelegální úrovni

³⁵ Jádna se o CVEJNOVÁ J. a kol., *Referenční popis češtiny pro účely zkoušky z českého jazyka pro trvalý pobyt v ČR – úrovně A1, A2*. Praha: NÚV, 2016.

³⁶ CVEJNOVÁ J. a kol., *Referenční popis češtiny pro účely zkoušky z českého jazyka pro trvalý pobyt v ČR – úrovně A1, A2*. [cit. 26.12.18]. Dostupné z: http://trvaly-pobyt.cestina-pro-cizince.cz/uploads/Dokumenty/referencni_popis_2014.pdf

– zformovali Ukrajinci největší skupinu občanů v ČR mimo občany zemí Evropské unie. Jejich počet v posledních několika letech poměrně významně rostl, což činí z Ukrajinců ve vztahu k České republice jednu z nejzajímavějších skupin ke zkoumání migrace.

Co se týká jazykové otázky, tak ta se vztahuje především na jedince, kteří mají zájem o trvalý pobyt a začlenění do české společnosti. Vzhledem k tomu, že čeština i ukrajinština patří ke slovanským jazykům, je následná adaptace v novém prostředí poměrně snadná. Přispívá k tomu také dočasná, respektive cirkulární migraci, kdy se jedná o relativně nevelký posun na linii Ukrajina–Česká republika. I přes celkem nekomplikovanou integraci ukrajinských migrantů na území ČR je toto téma poměrně zajímavé a jistě si zaslouží pozornost odborné veřejnosti.

2 SPECIFIKA UKRAJINSKÝCH RESPONDENTŮ NA ZÁKLADĚ VÝSLEDKŮ DOTAZNÍKOVÝCH ŠETŘENÍ

Skrze prizma příčin a důvodů pobytu Ukrajinců na území České republiky se snažíme hlouběji nahlédnout na problematiku jejich adaptace³⁷. Jedním z důležitých kroků pro skutečnou integraci do hostitelské společnosti je ovládnání jejího jazyka. K tomuto účelu je na území ČR 1. 1. 2009 na území ČR zavedena povinná zkouška ze znalosti českého jazyka na úrovni A1 podle SERRJ pro ty, kteří se chtějí k české společnosti připojit získáním trvalého pobytu.

Cílem praktické části bakalářské práce je popsat specifika ukrajinských respondentů, kteří absolvovali zkoušku z českého jazyka na úrovni A1 za účelem získání trvalého pobytu na území České republiky. Informace byly získávány pomocí dotazníkového šetření. Nejdříve se proto v kapitolách 2.1 a 2.2 budeme věnovat struktuře samotného dotazníku, dále problémům, se kterými jsme se při zpracovávání dat setkali (kapitola 2.3). Následující kapitola 2.4 s podkapitolami 2.4.1-2.4.7 je poté zaměřena na samotnou analýzu shromážděných dat.

Otázky, na které si v této části práce odpovíme, jsou:

- jak dlouho a jakým způsobem se ukrajinští migranti ke zkoušce z českého jazyka připravují a v případě, že se nepřipravují, z jakého důvodu;
- s jakými problémy se při výuce češtiny setkávají;
- jak často a za jakých okolností češtinu využívají;
- co ovlivňuje úspěšnost či neúspěšnost zkoušky ukrajinských respondentů.

V závěru této kapitoly představíme čtenáři, do jaké míry se nám podařilo na výše uvedené otázky odpovědět.

³⁷ V této práci pracujeme s pojmem *adaptace* dle vymezení Průchy (2007, s.98) čili vnímáme adaptaci jako proces začleňování se do společnosti. Dle Průchy (2007, s. 98) jsou nejčastější typy adaptace: *integrace* – přejímání kultury majoritní společnosti, a zároveň zachovávání své vlastní kultury; pokud se jedinec při tom své vlastní kultury vzdá, mluvíme o *asimilaci* čili nejvyšší možné úrovni adaptace, a pokud si uchovává pouze svou kulturu mluvíme o *separaci*. Pokud se migrant neztotožňuje ani s kulturou majoritní společnosti ani se svou vlastní, marginalizuje se, mluvíme potom o procesu *marginalizace*.

2.1 Popis výzkumu a sběr dat

Pro zjišťování potřebných informací v této bakalářské práci jsme si vybrali formu *dotazníku* a využili jsme jeho dvě verze – *papírovou* a *online*³⁸. Papírové dotazníky jsem distribuovala osobně. Nejdříve jsem oslovila známé, kteří odpovídali požadovanému vzorci respondentů a pak pomocí techniky sněhové koule³⁹ jsme získali další respondenty, kteří by se také mohli tohoto výzkumu zúčastnit. Celkový počet papírově vyplněných dotazníků je 23 a vždycky se jedná buď o osobní dotazování (face to face) nebo prostřednictvím telefonu.

Online dotazník byl sestaven proto, abychom se mohli dostat k co největšímu počtu respondentů. Online dotazník byl distribuován zveřejněním odkazu v mém osobním účtu v sociální síti Facebook s možností jeho šíření. Také jsem jej sdílela ve skupině určené pro ukrajinské migranty v České republice na Facebooku: Ukrajinci v Čechii⁴⁰. Celkový počet online vyplněných dotazníků je 48.

Data pro bakalářskou práci byla sbírána od listopadu 2018 do července 2019.

Výběr respondentů do výzkumného vzorku probíhal na základě předem stanovených kritérií. Zaměřili jsme se výhradně na občany Ukrajiny, kteří v době vyplňování dotazníku pobývali v České republice na základě povolení k trvalému pobytu a jež pro účel získání tohoto povolení skládali zkoušku ze znalosti českého jazyka. Jinými slovy jsou to ukrajinští migranti, kteří získali povolení k trvalému pobytu v ČR v období od 1. 1. 2009 do 31. 7. 2019.

Při plánování výzkumných strategií jsme nejdříve sestavili dotazník v českém jazyce, potom jsme však došli k závěru, že by dotazník bylo vhodnější sestavit v mateřském jazyce respondentů – i komplikovanějšími otázkami tak adresáti správně porozumí a s tím se i úroveň pravdivosti jejich odpovědí zvýší. Online forma dotazníku⁴¹ byla výhradně v ukrajinštině, nicméně v případě papírových verzí si pro vyplnění mohli respondenti zvolit česky psaný dotazník. 100 % respondentů si ho však vybrala v ukrajinštině.

³⁸ Vzory dotazníků v českém a ukrajinském jazyce jsou v příloze č. 1 a č. 2

³⁹ Technika sněhové koule, je jedna z technik záměrného výběru respondentů, pomocí které získáváme respondenty podle doporučení předchozích respondentů. Psali o tom např. Hendl (2005) či Dismar (2002).

⁴⁰ [cit. 01.08.2019] Dostupné z: <https://www.facebook.com/groups/praha.ua/>

⁴¹ Online forma dotazníku byla sestavena pomocí programu Google form.

2.2 Obsah a struktura dotazníků

Dotazník se skládá z úvodu, hlavní části a závěru. V úvodu dotazníku byli respondenti informováni o jeho cílech, dobrovolnosti a anonymnosti. Dále bylo požádáno o přesnost a pravdivost odpovědí, následně pak poděkováno za spolupráci. Byla také uvedena kontaktní informace na výzkumnici a to pro případ, že by výsledky daného výzkumu respondenty zajímaly.

Hlavní část dotazníku se skládá z patnácti otázek, z nichž je šest otevřených a devět uzavřených. Dotazník byl sestaven ze čtyř okruhu otázek:

- nejdříve měl respondent uvést základní informace o sobě, svém vzdělání;
- informace o délce pobytu v ČR;
- informace týkající se zkoušky z českého jazyka a její úspěšnosti či neúspěšnosti;
- informace o užívání českého jazyka.

Jak již bylo výše naznačeno, v dotazníku jsme zvolili několik typů dotazů s ohledem na typ požadované informace:

- otázky uzavřené s výběrem jediné odpovědi, např. výběr pohlaví;
- otázky otevřené, které vyžadovaly doplňování, např. uvedení věku;
- v některých otázkách si respondenti mohli zvolit více možností, což bylo vždy uvedeno v závorkách na konci samotné otázky.

Na některé otázky respondenti nemuseli odpovídat vůbec. Tuto skutečnost budeme podrobně komentovat v kapitole 2.3 věnované problémům, které se vyskytly při zpracovávání dat.

V prvním okruhu otázek zjišťujeme osobní informace o respondentech jako pohlaví, věk, nejvyšší dosažené vzdělání, informaci o mateřštině a o jejich znalosti dalších cizích jazyků.

Druhý okruh se skládá z jedné otázky a její cílem je zjistit, jak dlouho respondenti pobývají v ČR.

V třetím nejrozšířenějším okruhu otázek jsme získali informace o zkoušce z českého jazyka, např. kdy a kde respondenti zkoušku skládali, při kterém pokusu zkoušku složili, jakým způsobem a jak dlouho se na ni připravovali, kterou část zkoušky považují za nejsložitější.

V posledním okruhu otázek jsme zjišťovali informaci o tom, kdy a jak často respondenti využívají češtinu.

V závěru dotazníku bylo respondentům poděkováno za vyplnění daného dotazníku.

2.3 Zpracovávání dat

V průběhu zpracovávání dotazníků jsme se setkali s několika problémy, které se týkaly hlavně elektronických verzí dotazníků.

Při zpracovávání online vyplňovaných dotazníků jsme u některých respondentů zjistili neúplnost dat, přesto jsme tyto dotazníky do vyhodnocení výzkumu zařadili a tam, kde nebyla odpověď uvedena, připojujeme v dalším rozboru dotazníkových šetření poznámku o této skutečnosti.

Důležitou informací, kterou jsme chtěli zjistit, je, zda respondenti zkoušku složili při prvním či až dalším pokusu; zda se k ní připravovali (pokud ne – z jakého důvodu) a v případě, že zkoušku složili až při dalším pokusu, jestli se k ní připravovali stejným způsobem jako při pokusu prvním, resp. předcházejícím. V tomto ohledu byly elektronické dotazníky občas špatně vyplněné. V závislosti na tom, při kterém pokusu uchazeč zkoušku složil (toto zjišťujeme v otázce č. 9), respondent pokračuje dále k otázce č.10 (pokud byl úspěšný při prvním pokuse) nebo č.13 (jestli zkoušku udělal při druhém či dalším pokuse).

Někteří respondenti si tohoto roztržení nevšimli a odpověděli na dva typy otázek – jako kdyby složili zkoušku při 1. a zároveň dalším pokusu. My jsme se rozhodli započítávat ty odpovědi, které souhlasí s počtem pokusů při skládání zkoušky. To znamená, že pokud respondent skládal zkoušku dvakrát nebo vícekrát, nevšímáme si jeho případných odpovědí na otázky 10 – 10.2. Tento typ chyb se vyskytl pouze v elektronicky vyplňovaných dotaznících, kde nebylo respondentům umožněno automatické přeskakování prostřednictvím online nástrojů.

Při vyplňování papírových dotazníků se vyskytl problém s anonymností a „ukrytého“ cíle výzkumu. Někteří respondenti byli nedůvěřiví, musela jsme je důkladně informovat a přesvědčovat o anonymnosti a absenci jakýchkoli ukrytých cílů. Později, pokud se rozmluvili, jsem měla příležitost si poznamenat i další informace týkající se zkoušky, které si respondent přál sdělit.

Celkem jsme získali 73 dotazníků – 49 prostřednictvím online formuláře (z nichž byl jeden nedůvěryhodný, a proto jsme jej vyřadili) a 23 ve formě papírové. Tento výzkum je tedy prováděn na základě odpovědí 72 respondentů.

2.4 Vyhodnocení dotazníkových dat

V této kapitole bakalářské práce se věnujeme samotné analýze shromážděných dat. Nejdříve v kapitole 2.4.1 budou popsány demografické údaje o respondentech, jejich vzdělání a znalosti cizích jazyků. Dále se věnujeme otázce délky pobytu v ČR (kapitola 2.4.2). V kapitolách 2.4.3–2.4.6 pojednáváme o třetím okruhu zjišťovaných informací, jež se týkají zkoušky z českého jazyka a to konkrétně místa a času skládání zkoušky, úspěšnosti, přípravě ke zkoušce a hodnocení zkoušky respondenty. V poslední podkapitole 2.4.7 popíšeme, jak často a za jakých okolností respondenti češtinu využívají.

Na konci této kapitoly budou shrnuta specifika ukrajinských respondentů zkoušky z českého jazyka za účelem získání trvalého pobytu na území ČR.

2.4.1 Pohlaví, věk a vzdělání ukrajinských respondentů zkoušky z českého jazyka

V prvním okruhu otázek zjišťujeme demografické údaje o respondentech jako pohlaví, věk, dále nejvyšší dosažené vzdělání, informace o tom, jaký jazyk považují za svůj mateřský a jaké další jazyky ovládají⁴². Tyto informace nás zajímají z několika důvodů. Často se předpokládá, že ukrajinští migranti na území ČR jsou málo vzdělání lidé, proto se zde ptáme na jejich vzdělání a znalosti cizích jazyků. Věk a pohlaví zjišťujeme, abychom tato data následně mohli srovnat s úspěšností či neúspěšností při skládání zkoušky z českého jazyka.

Mezi účastníky⁴³ našeho výzkumu bylo 51 žen a 21 mužů⁴⁴. Nejvíce byla zastoupena věková kategorie⁴⁵ 30–44 let (39 respondentů), dále 45–59 let (19 respondentů), 20–29 let (13 respondentů) a pouze jeden respondent ve věkové kategorii 60+. Výrazné převažování lidí v produktivním věku by mohlo potvrzovat fakt, že se v poslední době k emigraci uchylují Ukrajinci hlavně z ekonomických důvodů a nejčastěji zde mluvíme o migraci pracovní.

⁴² Příloha č. 1, Dotazník v českém jazyce. Otázky č. 1-5.

⁴³ Otázka č. 1. Jakého jste pohlaví. Příloha č. 1 Dotazník v českém jazyce.

⁴⁴ Obecně dle statistiky MV ČR počet mužů se zaevidovaným počtem trvalého pobytu je o trochu vyšší než počet žen. Ke dni 31.12.2018 bylo zaevidováno celkem 84 996 Ukrajinců s trvalým pobytem na území ČR, z toho 41 102 žen a 43 894 mužů. Zdroj: MV ČR, statistiky: Cizinci s trvalým pobytem. [cit. 23.07.19]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/cizinci-s-povolenym-pobytem.aspx?q=Y2hudW09NQ%3d%3d>

⁴⁵ Otázka č. 2. Kolik je Vám let. Příloha č. 1 Dotazník v českém jazyce.

Další zjišťovanou položkou bylo vzdělání respondentů⁴⁶. Dle mého názoru v povědomí české společnosti jsou ukrajinští migranti často vnímáni jako málo vzdělaní lidé. Děje se tak proto, poněvadž ukrajinská migrace je nejčastěji spojována s dočasnou ekonomicky podmíněnou cirkulační migrací, migrací nelegální a sami migranti často sebe sama podceňují, pracují za horších pracovních podmínek atd. Avšak častým specifikem ukrajinských respondentů, kteří se zúčastnili tohoto výzkumu, je jejich vysokoškolské vzdělání (konkrétně se jedná o 42 respondentů, což činí 58% celkového počtu dotazovaných). Dále 28 lidí je s vyšším odborným vzděláním a pouze 2 respondenti mají střední vzdělání. Na základě dat můžeme také konstatovat, že vysokoškolské vzdělání převažuje u respondentů z věkové kategorie do 29 let (10 z 13 mají vysokoškolské vzdělání) a do 44 let (27 z 39 respondentů), zatímco starší 45 let převážně mají vyšší odborné vzdělání (13 respondentů z celkového počtu 19).

Vzhledem k tomu, že je jazyková otázka na území Ukrajiny velmi citlivé téma (mluví se tam zároveň dvěma jazyky, a to ukrajinsky a rusky⁴⁷), zařadili jsme do dotazníku otázku o mateřském jazyku⁴⁸. Na tuto otázku odpovědělo 100% dotazovaných. 67 respondentů, což činí 93% dotazovaných za svůj mateřský jazyk považuje ukrajinštinu, 3 respondenti uvedli ruštinu, 1 respondent maďarský jazyk a 1 respondent za svou mateřštinu považuje jazyk zakarpatský neboli rusínský. Považuji to za další specifikum ukrajinských respondentů, které by si jistě mohlo zasloužit další zkoumání.

Poslední otázka⁴⁹ z prvního okruhu měla zjistit, jestli ukrajinští respondenti umí další cizí jazyky⁵⁰ a na jaké úrovni. Dotazování zde mohli vybrat i z možnosti znalosti více jazyků anebo uvést jiný jazyk, který umí a jenž nebyl uveden. Na tuto otázku celkově odpovědělo 99% respondentů. Odpovědi byly velmi pestré, třídíme je na základě znalosti počtu jazyků, které umí⁵¹:

- 1) žádný jazyk⁵² uvedlo 10 respondentů;

⁴⁶ Otázka č. 3. Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání. Příloha č. 1 Dotazník v českém jazyce.

⁴⁷ Toto se nám potvrzuje i v našem výzkumu. Právě 93% dotazovaných uvedlo, že umí ruštinu. Pouze 5 respondentů toto neuvedlo. Nezahrnujeme zde odpovědi těch, kdo ruštinu považuje za svou mateřštinu ani těch, kdo na otázku o znalosti cizích jazyků neodpověděl vůbec.

⁴⁸ Otázka č. 4. Jaký jazyk považujete svůj mateřský? Příloha č. 1 Dotazník v českém jazyce.

⁴⁹ Otázka č. 5. Jaké další jazyky umíte a na jaké úrovni? (Z – začátečník, M – mírně pokročilý, S – středně pokročilý, P – pokročilý) (*Můžete zvolit více možností*) Příloha č. 1 Dotazník v českém jazyce.

⁵⁰ Nebereme zde v úvahu znalost češtiny ani mateřštiny, pokud byly uvedeny.

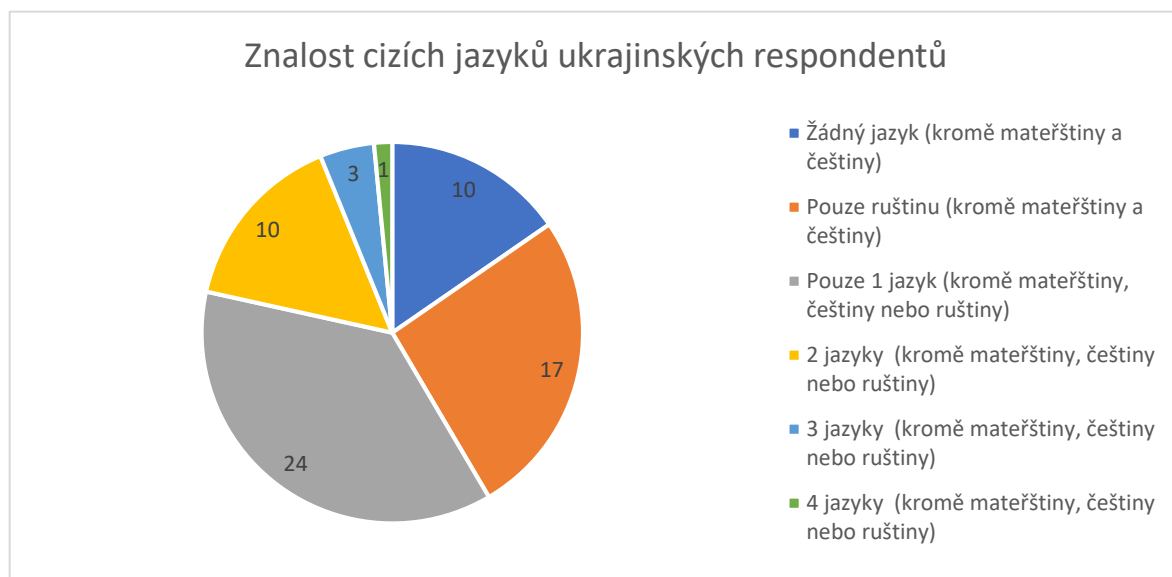
⁵¹ Bereme v úvahu, že hodnocení úrovně znalosti jazyků a sebe sama může být velmi subjektivní, a proto dále nejsou zahrnovány odpovědi respondentů, kteří uvedli, že zvládají cizí jazyk na úrovni „Začátečník“.

⁵² Kromě mateřštiny nebo češtiny.

- 2) pouze ruštinu jako cizí jazyk uvedlo 17 respondentů;
- 3) pouze jeden cizí jazyk⁵³: nejčastěji respondenti uváděli angličtinu (14), potom polštinu (5), němčinu (3), rumunštinu (1) a slovenštinu (1);
- 4) 2 cizí jazyky⁵⁴. Nejčastěji se vyskytovala angličtina v kombinaci s němčinou (4), francouzštinou (2) a s polštinou (2). Jednou se angličtina vyskytla v kombinaci se španělštinou (1). Dále zde je jeden respondent se znalostí slovenštiny a maďarštiny (1);
- 5) 3 cizí jazyky⁵⁵. Nejčastěji tady zase se vyskytovala angličtina a to v kombinaci s němčinou a maďarštinou (1), nebo slovenštinou a polštinou (1) a slovenštinou a maďarštinou (1);
- 6) 4 cizí jazyky. Jeden respondent (1) zde uvedl angličtinu v kombinaci s němčinou, slovenštinou a maďarštinou.

Jak vidíme, níže uvedený graf č. 2 zobrazuje znalosti cizích jazyků ukrajinských respondentů. Na závěr této podkapitoly můžeme říct, že navzdory očekáváním pouze 15,4 % respondentů neumí alespoň jeden cizí jazyk.

Graf 2: Znalost cizích jazyků ukrajinských respondentů. Zroj⁵⁶: graf vytvořen na základě výsledků dotazníkových šetření autorkou práce

⁵³ Kromě mateřštiny, češtiny nebo ruštiny.

⁵⁴ Kromě mateřštiny, češtiny nebo ruštiny.

⁵⁵ Kromě mateřštiny, češtiny nebo ruštiny.

⁵⁶ Grafy č. 2 – 10 jsou vytvořeny na základě dotazníkových šetření autorkou práce.

2.4.2 Délka pobytu ukrajinských respondentů na území České republiky

Otevřená otázka č. 6⁵⁷ našeho dotazníku patří k druhému okruhu zjišťovaných informací a ptáme se zde na délku pobytu ukrajinských respondentů v ČR. Za prvé nás zajímá, po jaké době pobytu se Ukrajinci rozhodnou usadit v ČR na trvalo, za druhé předpokládáme, že by délka pobytu měla ovlivňovat znalost češtiny.

Na tuto otázku odpověděli všichni dotazovaní, nicméně pro některé respondenty⁵⁸ zněla výše uvedená otázka velmi osobně, někteří odpověď přímo odmítali, anebo se následně ptali, jestli se tímto se rozumí *legální* pobyt. Na první pohled by totiž termín pobytu neměl mít vztah ke zkoušce z českého jazyka, avšak v souvislosti s následující otázkou č. 7⁵⁹ na rok a měsíc získání Osvědčení stává se smysluplný: zajímá nás, jak dlouho před skládáním zkoušky respondenti na území ČR pobývali a jestli délka pobytu před skládáním zkoušky ovlivňuje její úspěšnost nebo nikoli.

V tabulce č. 2 uvedené níže, do které zahrnujeme výsledky zkoumané otázky, vidíme, že úspěšní respondenti při 1. pokuse mají za sebou 5–19 let pobytu na území ČR, což tvoří 96,8 %, další 3,2 % patří k těm, kdo zkoušku skládal dříve než po 5 letech pobytu v ČR.

Nejúspěšnější výsledek (v porovnání s délkou doby pobytu v ČR před konáním zkoušky) měla respondentka skládající zkoušku v roce migrace do ČR. Nejdelší doba pobytu před skládáním zkoušky (neúspěšné při 1. pokuse) patří respondentce s 18 letým pobytem na území ČR.

⁵⁷ Otázka č. 6. Jak dlouho bydlíte na území České republiky? Příloha č. 1 Dotazník v českém jazyce.

⁵⁸ Jedná se pouze o dotazníky vyplňované face to face s výzkumníci.

⁵⁹ Otázka č. 7. V kterém roce a měsíci jste získal/a Osvědčení o znalosti českého jazyka? Příloha č. 1 Dotazník v českém jazyce.

Tabulka 2: Termín pobytu ukrajinských respondentů na území ČR před skládáním zkoušky ve srovnání s její úspěšností

Termín pobytu před skládáním zkoušky – roky ⁶⁰	Úspěšní při 1. pokuse		Neúspěšní při 1. pokuse	
	Ženy	Muži	Ženy	Muži
0	1			
1				1
2		2		
5	17	10		1
6	13	5		
7	3			
8	1			
9	3			
10	3			
11	2	1	1	
12	1	1	1	1
14	1			
18			1	
19	1			

Zdroj: tabulka vytvořena na základě dotazníkových šetření autorkou práce.

Zajímavá je tendence, že pouze 63 % žen oproti 86 % mužů po délce pobytu na území ČR netrvajícím déle než šest let se rozhodne v Česku usadit na trvalo, a tím pádem požádá o povolení k trvalému pobytu.

Docházíme k závěru, že ovládnutí češtiny (na základě úspěšnosti nebo neúspěšnosti při 1. pokuse zkoušky ze znalosti českého jazyka) nemůžeme hodnotit pouze v porovnání s počtem let strávených na území ČR před konáním zkoušky. Vidíme, že i respondenti neúspěšní při 1. pokuse bydleli v ČR více než 10 let, zatímco nejrychlejší splnění zkoušky ve smyslu poměru doby pobytu a úspěšného složení zkoušky při 1. pokuse patří respondentce s méně než jedním rokem pobytu

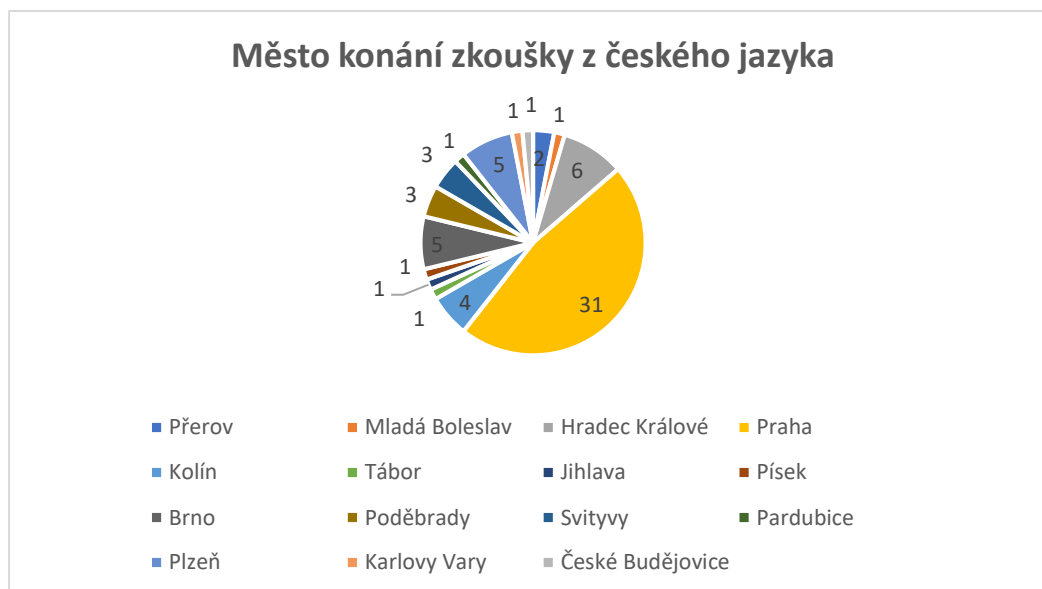
⁶⁰ Na základě odpovědí 99 % respondentů (71).

před skládáním zkoušky. Zřejmě musíme vzít v úvahu i další činitele, faktem ale pozůstává, že spolu s dobrou motivací i přípravou by se dalo zkoušku složit poměrně rychle.

2.4.3 Místo a město konání zkoušky

V další otázce⁶¹ jsme zjišťovali město a místo konání zkoušky. Na pracoviště si většinou respondenti nepamatovali, proto jej nebereme v úvahu. Pestrost uvedených měst, v nichž respondenti zkoušku skládali stojí na straně jedné, avšak velmi nízký počet neúspěšných při prvním pokuse respondentů je na druhé straně, a proto není možné exaktně prozkoumat vliv tohoto činitele na úspěšnost uchazečů. Zařazujeme tato data pouze pro statistické údaje, viz graf č. 3 Místo konání zkoušky.

Graf 3: Místo konání zkoušky. Zroj: graf vytvořen na základě výsledků dotazníkových šetření autorkou práce

Celkově na tuto otázku odpovědělo 66 dotazovaných, 6 respondentů město konání zkoušky buď neuvedlo vůbec nebo uvedli nepřesně (napr. „Za Prahou“). Jak vidíme z grafu, nejvyšší počet respondentů, necelých 47 %, skládalo zkoušku v Praze, dále následuje Hradec Králové (6 respondentů), Brno a Plzeň (po 5 respondentech).

⁶¹ Otázka č. 8 Pokud si pamatujete, uveďte město a pracoviště, kde jste zkoušku skládal/a. Příloha č. 1 Dotazník v českém jazyce.

2.4.4 Otázka úspěšnosti a neúspěšnosti ukrajinských respondentů

Pro náš výzkum byla důležitá otázka⁶² úspěšnosti zkoušky. Respondenti měli uvést, kolikrát zkoušku z češtiny skládali. V této otázce odpověděli všichni dotázaní.

Na začátek uvedeme statistická data týkající se úspěšnosti ukrajinských respondentů podle Národního ústavu pro vzdělání⁶³.

Během 6 let, od 1. ledna 2013 do 31. prosince 2018, bylo podáno 16 398 přihlášek na zkoušku z českého jazyka pro účely získání povolení k trvalému pobytu na území České republiky.

Podle NÚV během těchto šesti let se 899 Ukrajinců ke zkoušce z různých důvodů nedostavilo. Z celkového počtu 15499 přihlášených se ke zkoušce přihlásilo 6507 (42 %) žen a 8992 (58 %) mužů.

Úspěšnost celkem: 11363 z 15499 pokusů bylo úspěšných, což činí 73,3 %. Neúspěšných bylo 4136 přístupů, čili 26,7 % z celkové částky pokusů.

Úspěšnost mužů. Celkem 8992, z nichž bylo 6306 pokusů úspěšných a 2686 neúspěšných, poměr úspěšnosti a neúspěšnosti u mužů činí 70,1 % k 29,9 %.

Úspěšnost žen. Celkem 6507, z kterých bylo 5057 pokusů úspěšných a 1450 neúspěšných, poměr úspěšnosti a neúspěšnosti u žen činí 77,7 % k 22,3 %.

Písemná a ústní část zkoušky. Z 2686 neúspěšných pokusů mužů pouze 23 přistoupilo k ústní části zkoušky, což znamená, že 99,1 % mužů neudělalo písemnou část.

Z 1450 neúspěšných pokusů žen pouze 39 přistoupilo k ústní části zkoušky, tj. 97,3 % žen neudělalo písemnou část.

Na základě našeho výzkumu činí celková úspěšnost našich respondentů 91,7 % (pouze 6 z 72 dotazovaných neudělalo zkoušku z českého jazyka při prvním pokuse), přičemž úspěšnost žen (94,1 %) je o trochu vyšší než u mužů (85,7 %).

Respondenti neúspěšní ve čtyřech ze šesti pokusů:

⁶² Otázka č. 8. Kolikrát jste zkoušku skládal/a. Příloha č. 1 Dotazník v českém jazyce.

⁶³ Na naši žádost byly zaslány statistické údaje týkající se zkoušky z českého jazyka přímo z NÚV. Další informace jsou vygenerovány z tohoto souboru.

- a) měli nejvyšší dosažené vzdělání střední nebo vyšší odborné;
- b) neuměli žádný další cizí jazyk;
- c) bydleli na území ČR před konáním zkoušky 11–18 let;
- d) jako důvod, proč zkoušku při 1. pokuse neudělali, uvedli „nevěděl/a jsem, jak se test vyplňuje” anebo „byl/a jsem nervózní“.

Na závěr této otázky můžeme říci, že celková úspěšnost ukrajinských respondentů je dosti vysoká, přičemž se potvrzuje fakt⁶⁴, že ženy jsou ve srovnání s muži úspěšnější a příčinou neúspěšnosti většiny respondentů byla nikoli nízká úroveň ovládnutí češtiny, ale vedlejší činitele jako nervozita nebo neznalost pravidel při vyplňování testu.

2.4.5 Příprava ke zkoušce a její délka

Otázky⁶⁵ č. 10, 10.1, 10.2 (pro ty, kteří složili zkoušku při 1. pokuse) a 12, 12.1, 12.2 (pro ostatní) měly zjistit, jakým způsobem se respondenti ke zkoušce připravovali, jak dlouho a v případě, že se vůbec nepřipravovali, z jakého důvodu. Dále tuto kapitolu rozdělíme do dvou podkapitol, jež se budou věnovat zvlášť úspěšným a zvlášť neúspěšným respondentům při 1. pokuse zkoušky z českého jazyka.

2.4.5.1 Příprava ke zkoušce úspěšných při prvním pokuse respondentů

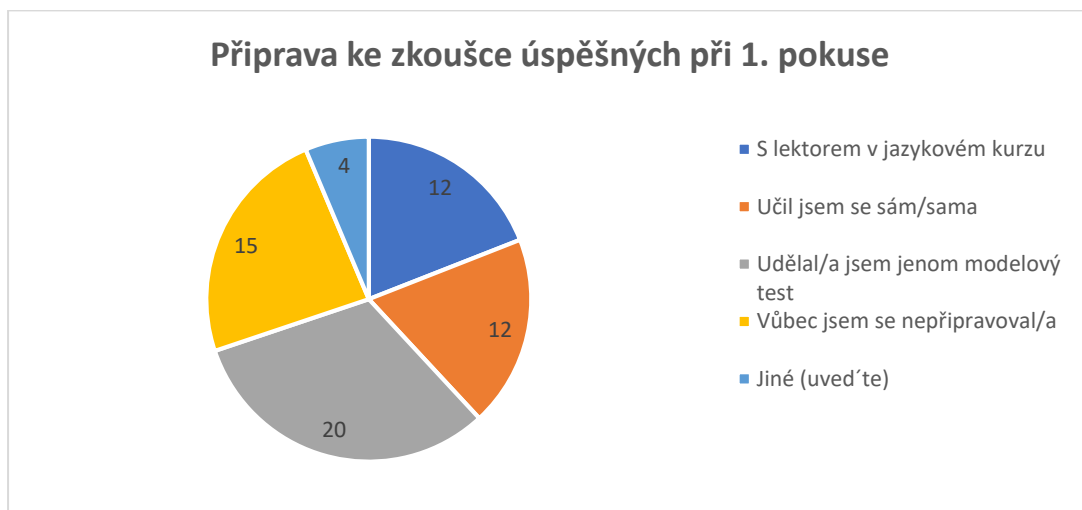
Otázka týkající se přípravy ke zkoušce⁶⁶ nabízela respondentům 4 varianty a také možnost uvedení vlastní odpovědi. Na výsledky úspěšných respondentů při prvním pokuse se můžeme podívat v níže uvedeném grafu č. 4. Připomínáme, že jejich počet byl 66 lidí, čili 91,7%. Na tuto otázku odpovědělo celkem 63 lidí.

⁶⁴ O úspěšnosti respondentů jsme pojednávali v kapitole 2.4.3.

⁶⁵ Viz. Příloha č. 1 Dotazník v českém jazyce.

⁶⁶ Otázka č. 10. Jak jste se na zkoušku připravoval/a? Příloha č. 1 Dotazník v českém jazyce.

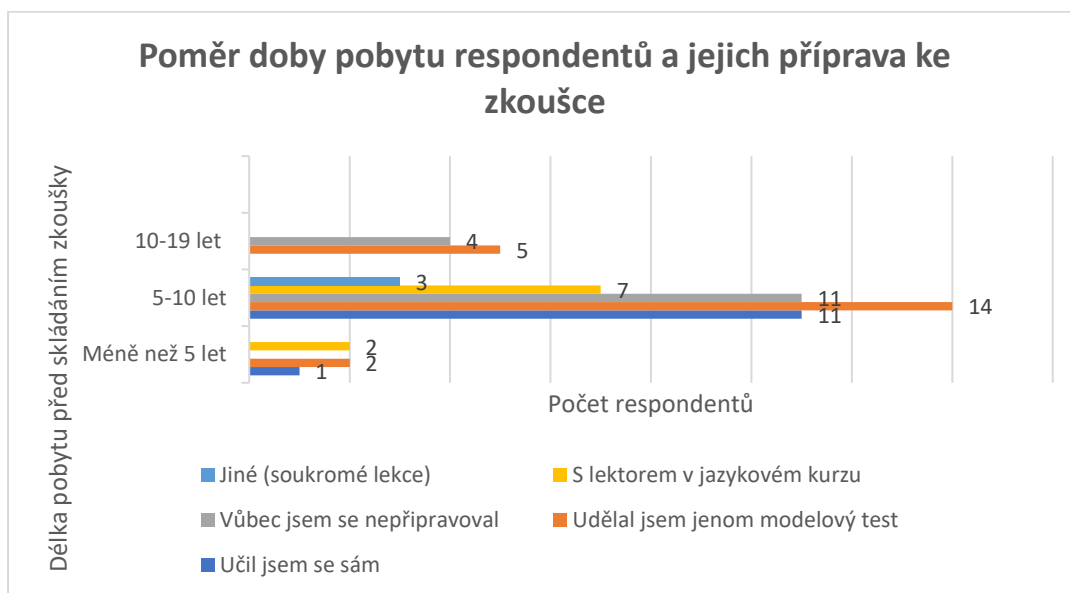
Graf 4: Příprava ke zkoušce úspěšných při 1. pokuse

Jak vidíme, 15 respondentů (23,8%) se ke zkoušce nepřipravovalo vůbec a skoro třetina dotazovaných (20 respondentů, 31, 7%) udělala pouze modelový test. Dále se ve stejném počtu respondenti připravovali sami nebo s lektorem v jazykovém kurzu (po 12 lidí, 19%) a 4 uchazeči uvedli jiný typ přípravy: 2 lidé měli soukromé lekce češtiny, 1 respondent se zúčastnil jazykového kurzu nabízeného v práci a jednoho respondenta připravovala manželka.

Předpokládali jsme, že bude typ přípravy ovlivněn délkou pobytu uchazeče na území ČR před skládáním zkoušky. Graf č. 5 níže zobrazuje poměr délky pobytu úspěšných respondent při prvním pokuse v porovnání s typem jejich přípravy.

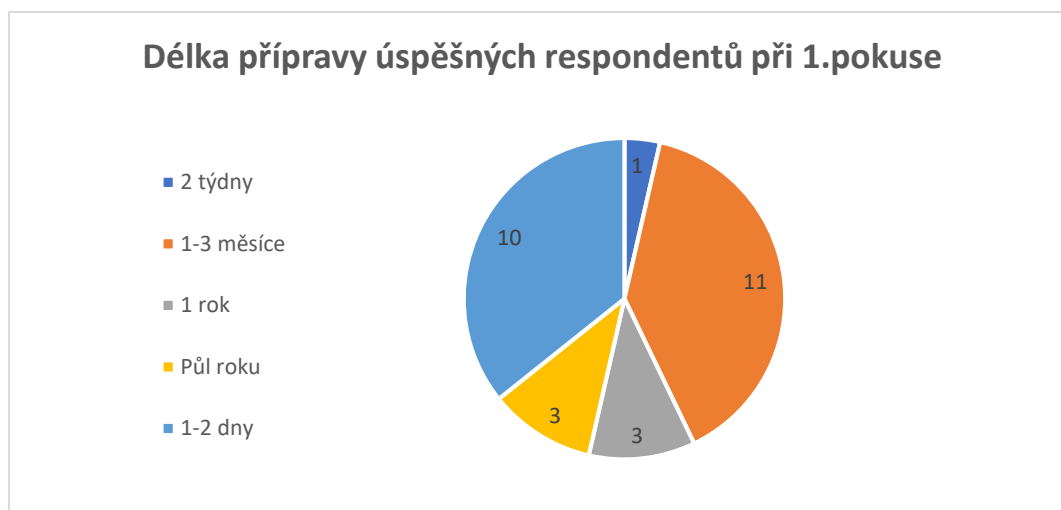
Graf 5: Poměr doby pobytu respondentů a jejich příprava ke zkoušce

Dle grafu⁶⁷ můžeme konstatovat tuto tendenci: čím déle respondent bydlel v ČR před skládáním zkoušky, tím méně se ke zkoušce připravoval. S lektorem se učili většinou ti, kteří pobývali na území ČR 6 let před skládáním zkoušky. Patří sem ve velké míře i ti, kteří se nepřipravovali vůbec nebo se učili sami. Respondenti s délkou pobytu v ČR delší než deset let před skládáním zkoušky se buď nepřipravovali vůbec nebo udělali pouze modelový test zkoušky.

Otázka č. 10.1 zjišťovala délku přípravy úspěšných respondentů při 1. pokuse. U této otázky odpovědělo celkem 39 respondentů, na grafu č. 6 níže jsou výsledky 28 z nich, poněvadž 9 odpovědí bylo opisových: 1) jedna respondentka odpověděla, že se ke zkoušce nijak zvlášť nepřipravovala, češtinu se učila od prvního dne pobytu v ČR; 2) tři respondenti místo uvedení konkrétní délky přípravy uvedli, že udělali pouze modelový test; 3) dalších 6 respondentů uvedlo, že si nepamatují, a jeden respondent uvedl, že češtinu uměl před skládáním zkoušky.

Graf 6: Délka přípravy úspěšných respondentů při 1. pokuse

Dle grafu můžeme konstatovat, že necelých 40% (39,2) respondentů se ke zkoušce připravuje jenom pár dnů před konáním zkoušky po dobu maximálně 2 týdnů (11 respondentů). Stejně procento uchazečů se připravuje po dobu 1 až 3 měsíců před konáním zkoušky. Je patrné, že čtvrtina respondentů se ke zkoušce připravuje půl roku nebo déle (celkem 6 uchazečů).

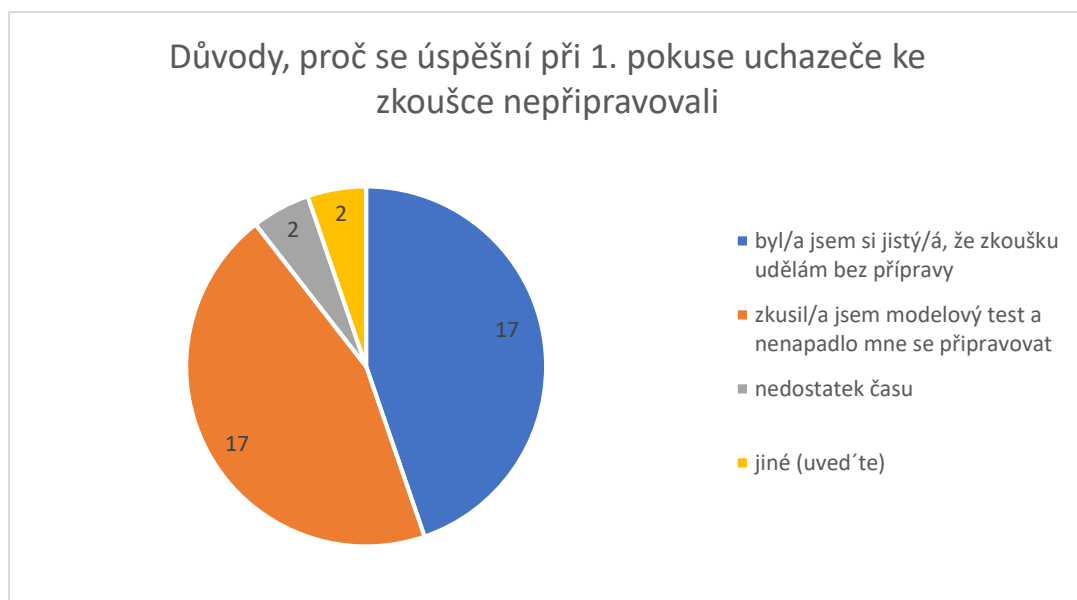
Důvody k tomu, proč se uchazeči ke zkoušce nepřipravovali (nebo respektive se připravovali málo) jsme zjišťovali v otázce č. 10.2⁶⁸. Respondenti si zde mohli vybrat více

⁶⁷ Tento graf je vytvořen na základě 60 odpovědí respondentů.

⁶⁸ Otázka č. 10.2 V případě, že jste se na zkoušku nepřipravoval/a, z jakého důvodu? Příloha č. 1 Dotazník v českém jazyce.

možností a také uvést vlastní odpověď. Celkem na tuto otázku odpovědělo 38 respondentů a jejich výsledky uvádíme v grafu č. 7 níže.

Graf 7: Důvody, proč se respondenti úspěšní při 1. pokuse nepřipravovali ke zkoušce

Jak vidíme, skoro polovina respondentů (17 lidí, 44,7 % z celkového počtu odpovědí) si byli jistí, že zkoušku udělají bez přípravy, stejné procento uchazečů nenapadlo se připravovat po tom, co udělali modelový test (17 lidí, 44,7 %). Dále vidíme, že pouze 2 respondenti, což činí necelých 5,3 %, uvedli jako důvod nedostatek času a stejný počet lidí měl jiný důvod: jeden respondent si vybral 2 možnosti (udělal test a byl jistý, že zkoušku udělá bez přípravy), a další respondent uvedl, že si osvědčení koupil.

2.4.5.2 Příprava ke zkoušce respondentů neúspěšných při prvním pokuse

Očekávali bychom, že respondenti, kteří neudělali zkoušku při 1. pokuse (celkově 6, jeden z nich na otázku o přípravě ke zkoušce neodpověděl, počítáme tedy 5), si vyberou více možností z okruhu otázek o přípravě⁶⁹. Nicméně k dalšímu pokusu:

- se jeden respondent nepřipravoval vůbec,
- dva respondenti udělali jenom modelový test,
- pouze jeden respondent se připravoval, a to „s kamarádem, který již zkoušku složil”.
- 1 respondent se připravoval sám (ale jako důvod, proč zkoušku neudělal, uvedl, že byl nervózní)

Neúspěšní při prvním pokuse měli možnost uvést svůj názor na to, proč zkoušku neudělali anebo si vybrat z nabízených odpovědí na otázku⁷⁰ č. 11. Jako důvod, proč zkoušku nesložili, vybral jeden respondent „nebyl/a jsem dostatečně připravený/a”, tři respondenti odpověděli „nevěděl/a jsem, jak se test vyplňuje”, jeden respondent „byl/a nervózní”.

Vzhledem k nízkému počtu neúspěšných respondentů nejsou tato data příliš reprezentativní, kdybychom je chtěli porovnat s celkovou ukrajinskou populací v ČR, přistoupili bychom k obsáhlejšímu vzorku dotazovaných. V našem výzkumu nicméně docházíme k závěru, že neúspěšnost respondentů zřejmě nesouvisí s úrovní složitosti zkoušky ale spíše s formálními záležitostmi.

2.4.6 Obtížnost zkoušky z českého jazyka pro ukrajinské respondenty

Jedním z našich cílů bylo zjistit, zda zkouška ze znalosti českého jazyka byla pro ukrajinské respondenty složitá, případně která konkrétní část zkoušky dělala uchazečům největší problémy⁷¹. Pro zjištění těchto informací sloužily otázky č.13 a č.14. Nejdříve měli respondenti vybrat jednu

⁶⁹ Otázka č. 12. Jak jste se na zkoušku připravoval/a? Příloha č. 1 Dotazník v českém jazyce.

⁷⁰ Otázka č. 11. Proč jste, podle vašeho názoru, zkoušku nesložil/a při 1. pokuse? Příloha č. 1 Dotazník v českém jazyce.

⁷¹ Na základě dat získaných z NÚV předpokládáme, že nejsložitější částí pro ukrajinské respondenty zkoušky z českého jazyka bude psaní. Během 6 let od 1. 1. 2013 do 31. 12. 2018 z 2686 neúspěšných pokusů mužů, pouze 23 přistoupilo k ústní části zkoušky, což znamená, že v 99,1 % případů bylo důvodem neúspěšnosti mužů to, že neuspěli v písemné části. Z 1450 neúspěšných pokusů žen pouze 39 přistoupilo k ústní části zkoušky, tj. v 97,3 % případů bylo důvodem neúspěšnosti žen to, že neuspěly v písemné části.

ze 4 nabízených odpovědí týkající se obtížnosti zkoušky⁷². Na tuto otázku odpověděli všech 72 respondentů. Hodnocení obtížnosti zkoušky pro ukrajinské respondenty uvádíme níže v grafu č. 8. Obtížnost zkoušky pro ukrajinské respondenty.

Graf 8: Obtížnost zkoušky pro ukrajinské respondenty

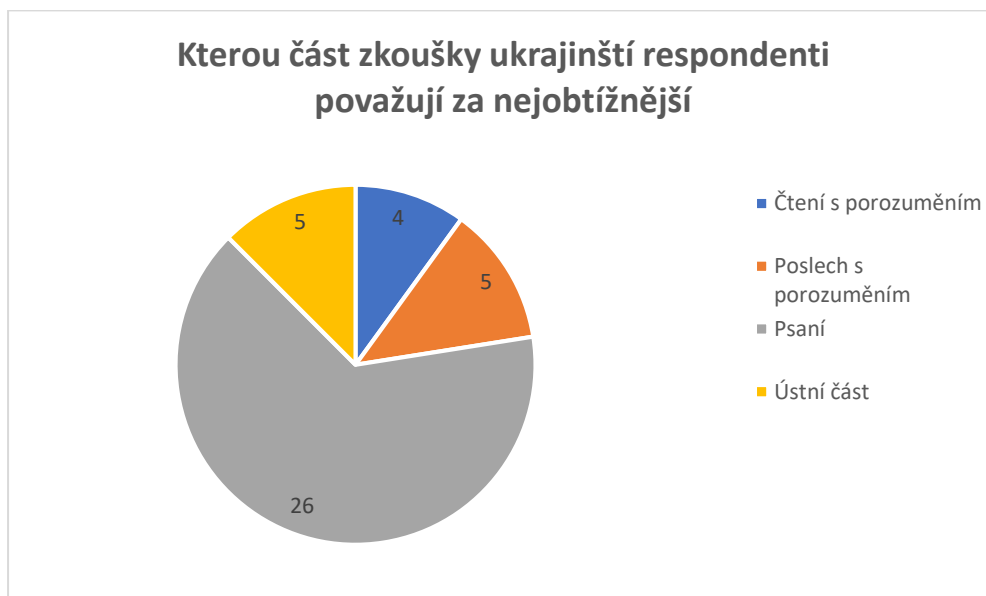
Z grafu je patrné, že více než polovina uchazečů (29 lidí, 54,2 %) zkoušku za složitou nepovažuje vůbec a pro 26,4 % (19 lidí) respondentů zkouška spíše obtížná nebyla. Další pět lidí, což činí 6,9 dotázaných, uvedlo, že byla zkouška poměrně složitá, a pouze pro 2 respondenty (2,8%) byla zkouška z češtiny hodně složitá.

Další otázka⁷³ z tohoto okruhu měla za cíl zjistit, která část testu byla pro uchazeče nejsložitější. My bychom se tím pádem dozvěděli, co Ukrajincům v češtině dělá problémy. V grafu č. 9 níže zahrnujeme výsledky vycházející ze 40 odpovědí respondentů.

⁷² Otázka č. 13. Byla pro Vás zkouška obtížná? Příloha č. 1 Dotazník v českém jazyce.

⁷³ Otázka č. 14. Která část zkoušky byla pro Vás nejsložitější? Příloha č. 1 Dotazník v českém jazyce.

Graf 9: Kterou část zkoušky ukrajinští respondenti považují za nejsložitější

Dle grafu je patrné, že pro 65 % ukrajinských uchazečů o zkoušku z českého jazyka je největším problémem psaní. Dále stejný počet lidí (5 lidí, 12,5 %) považuje za nejsložitější poslech s porozuměním a ústní část zkoušky. Pro 10 % dotazovaných (4 lidé) byl největší výzvou poslech s porozuměním.

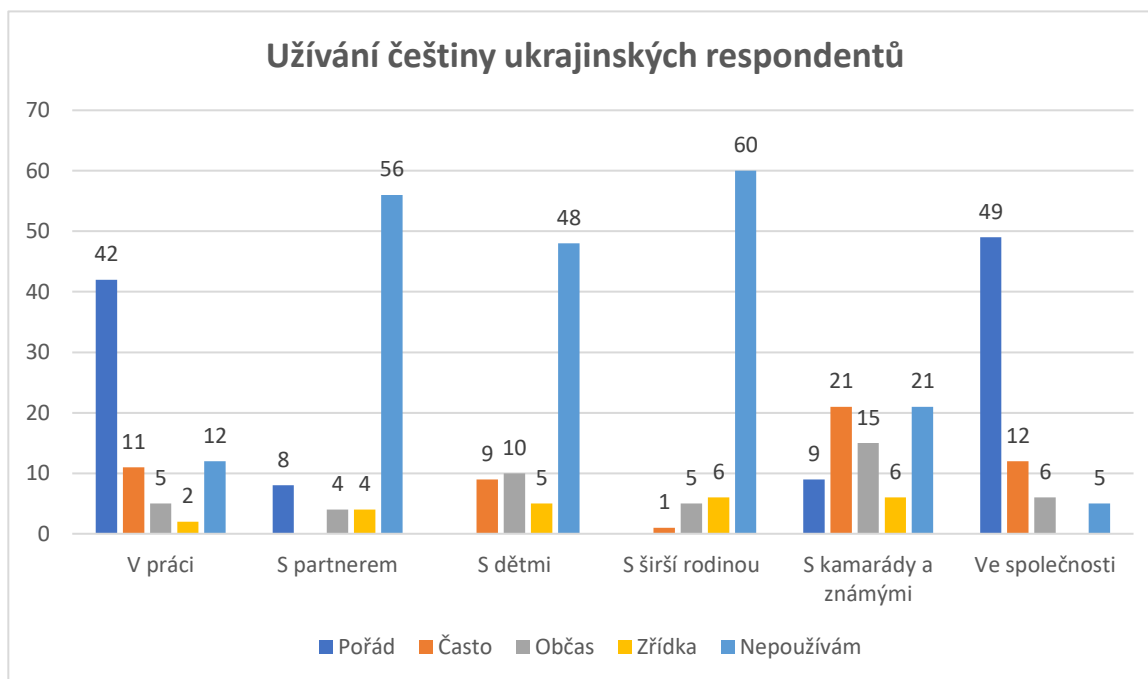
2.4.7 Používání češtiny v běžném životě ukrajinských respondentů

Poslední otázka⁷⁴ v našem dotazníku měla zjistit, kde a jak často ukrajinští respondenti češtinu využívají. Respondenti mohli vybrat místo a písmeno označující frekvenci užívání.

Při zpracovávání dat jsme došli k závěru, že otázka nebyla úplná. Graf č. 10 níže slouží pro statistický náhled.

⁷⁴ Otázka č. 15. Kde a jak často češtinu užíváte? (Pořád – P, často – Č, občas – O, zřídka – Z, Nepoužívám – N). Příloha č. 1 Dotazník v českém jazyce.

Graf 10: Užívání češtiny ukrajinských respondentů

Na otázku, zda a jak často mluví s kamarády, respondenti nejčastěji odpovídali: s Ukrajinci ukrajinsky, s Čechy česky. Jaký význam by tedy měla informace o frekvenci komunikace s kamarády v češtině? Bylo by zde důležité, kolik těch kamarádů respondent má a případně pak jak často se setkávají/mluví. Stejně tak se vyskytl problém s otázkou, jak často mluví respondenti česky s rodinou: nevíme, jestli N – znamená „nepoužívám” nebo „nemám”, a proto nepoužívám. Nebo mluví s partnerem/partnerkou protože jsou původem Češi?

Došli jsme k závěru, že tato otázka nebyla dobře propracovaná a proto i odpovědi respondentů nemůžeme hodnotit.

Shrnutí

Cílem této kapitoly bylo představit čtenáři specifiku ukrajinských respondentů zkoušky z českého jazyka na úrovni A1 za účelem získání trvalého pobytu na území ČR.

Na základě analýzy dotaznického šetření shrnu získané informace do následujících kategorií: profil ukrajinských respondentů na základě jejich osobních údajů, úspěšnost při zkoušce z českého jazyka, příprava ke zkoušce ukrajinských migrantů, hodnocení zkoušky respondenty.

Profil ukrajinských respondentů.

Našeho výzkumu se zúčastnilo 51 žen a 21 mužů. Nejvíce byla zastoupena věková kategorie 30-44 let a toto výrazné převažování lidí v produktivním věku by mohlo potvrzovat fakt, že v poslední době k emigraci se uchylují Ukrajinci hlavně z ekonomických důvodů a nejčastěji zde mluvíme o migraci pracovní. 58% celkového počtu dotazovaných mají vysokoškolské vzdělání a třetina respondentů umí alespoň 1 cizí jazyk kromě ruštiny na úrovni vyšší než začáteční. Dalším specifikum ukrajinských respondentů je jazyk, který považují za svůj mateřský. Předpokládali jsme, že někteří respondenti za svou mateřštinu považují ruštinu, protože na Ukrajině se mluví zároveň dvěma jazyky, překvapením bylo ale to, že někteří ukrajinští respondenti považují za svou mateřštinu jazyk maďarský nebo zakarpatský (rusínský). Jedná se o zajímavou otázku, která by mohla být brána v úvahu např. při přípravě materiálů pro výuku českého jazyka pro Ukrajince.

Úspěšnost při zkoušce z českého jazyka.

Na základě našeho výzkumu celková úspěšnost ukrajinských respondentů činí 91,7% (pouze 6 z 72 dotazovaných neudělalo zkoušku z českého jazyka při prvním pokuse), přičemž úspěšnost žen (94,1%) je o trochu vyšší než u mužů (85,7%). Toto potvrzují i statistická data získaná z Národního ústavu pro vzdělání: poměr úspěšnosti a neúspěšnosti u mužů činí 70,1% ke 29,9% a poměr úspěšnosti a neúspěšnosti u žen činí 77,7% k 22,3%.

Příčinou neúspěšnosti většiny respondentů byla nikoli nízká úroveň ovládnutí češtiny, ale vedlejší činitele jako nervozita nebo neznalost pravidel při vyplňování testu.

Příprava ke zkoušce ukrajinských migrantů.

15 respondentů (23,8%) se ke zkoušce nepřipravovalo vůbec a skoro třetina dotazovaných (20 respondentů, 31, 7%) udělala pouze modelový test. Dále se ve stejném počtu respondenti připravovali sami nebo s lektorem v jazykovém kurzu (po 12 lidí, 19%). Předpokládali jsme, že bude typ a čas přípravy ovlivněn délkou pobytu uchazeče na území ČR před skládáním zkoušky, tendence je ale: čím déle respondent bydlel v ČR před skládáním zkoušky, tím méně se ke zkoušce připravoval. S lektorem se učili většinou ti, kteří pobývali na území ČR 6 let před skládáním

zkoušky. Respondenti s délkou pobytu v ČR delší než deset let před skládáním zkoušky se buď nepřipravovali vůbec nebo udělali pouze modelový test zkoušky.

Důvodem nepřipravy bylo to, že skoro polovina respondentů (17 lidí, 44,7 % z celkového počtu odpovědí) si byli jistí, že zkoušku udělají bez přípravy a stejné procento uchazečů nenapadlo se připravovat po tom, co udělali modelový test (17 lidí, 44,7 %). Dále vidíme, že pouze 2 respondenti, což činí necelých 5,3 %, uvedli jako důvod nedostatek času.

Hodnocení zkoušky respondenty.

Na základě analýzy shromážděných dat vidíme, že více než polovina uchazečů (29 lidí, 54,2 %) zkoušku za složitou nepovažuje vůbec a pro 26,4 % (19 lidí) zkouška *spíše* obtížná nebyla. Další pět lidí, což činí 6,9 dotázaných, uvedlo, že byla zkouška poměrně složitá, a pouze pro 2 respondenty (2,8%) byla zkouška z češtiny hodně složitá.

Pro 65 % ukrajinských uchazečů o zkoušku z českého jazyka je největším problémem psaní. Dále stejný počet lidí (5 lidí, 12,5 %) považuje za nejsložitější poslech s porozuměním a ústní část zkoušky. Pro 10 % dotazovaných (4 lidé) byl největší výzvou poslech s porozuměním.

Závěr

Cílem této bakalářské práce bylo zjistit na základě dosavadních výzkumů a představit otázku migrace Ukrajinců do České republiky se zvláštním důrazem na dobu po 90. letech 20. století. Zajímaly nás důvody a příčiny migrace, faktory, které ji ovlivňují. Kapitola první *Ukrajínští migranti na území České republiky* byla věnována těmto tématům.

V případě námi zkoumané migrace na linii Ukrajina – Česká republika na základě historických zkušeností i současného dění je patrné, že v případě stěhování Ukrajinců do České republiky jde především o dočasnou pracovní migraci vyvolanou především ekonomickými důvody. Vzhledem k jazykové a kulturní blízkosti, stejně jako geografické poloze je Česká republika jednou s primárních destinací, která v době aktuálního ekonomického boomu přitahuje značné množství ukrajinských migrantů. Tito pak v České republice bez významných

administrativních potíží realizují své profesní nebo ekonomické záměry. V důsledku zmíněného ekonomického rozmachu a nízkých administrativních překážek pak – na legální i nelegální úrovni – zformovali Ukrajinci největší migrantskou entitu mimo občanů zemí Evropské unie a jejich počet v posledních několika letech poměrně významně rostl. Toto pak činí z Ukrajinců ve vztahu k České republice jednu z nejzajímavějších entit ke zkoumání migrace.

Dalším cílem bylo prozkoumat adaptaci Ukrajinců na území České republiky skrze jejich jazykovou integraci a zjistit, s jakými problémy se při pobytu v ČR setkávají. K základnímu tématu zde patřila zkouška ze znalosti českého jazyka na úrovni A1 za účelem získání trvalého pobytu v ČR. Věnovali jsme se v druhé části této bakalářské práce, která má název *Specifika ukrajinských respondentů na základě výsledků dotazníkových šetření*. V úvodu kapitoly jsme popsali metodologii výzkumu, struktura dotazníku a problémy, s nimiž jsme se při zpracovávání dat setkali.

Co se týká jazykové otázky, tato se vztahuje především na ty jedince, kteří mají zájem o trvalý pobyt a začlenění do české společnosti. Vzhledem k příslušnosti češtiny i ukrajinštiny ke slovanským jazykům a dočasné, respektive takzvané cirkuláční migraci, se jedná o relativně nevelký posun a na linii Ukrajina – Česká republika činí jazykovou adaptaci relativně snadnou. Přesto se – především vzhledem k velikosti migrace mezi zeměmi – jedná o zajímavou otázku, která zaslouží prozkoumání.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A ZDROJŮ

Knihy a publikace

BADE K., Evropa v pohybu: Evropské migrace dvou století. Praha: Nakladatelství Lidové Noviny, 2005.

ČECHOVÁ, M., DOKULIL, M., HLAVSA, Z., HRBÁČEK, J., HRUŠKOVÁ, Z., *Čeština - řeč a jazyk. 3., rozšířené a upravené vydání*. Praha: SPN- pedagogické nakladatelství, 2011. ISBN 978-80-7235-413-9.

DISMAN, M., *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Praha: Karolinum, 2002.

DRBOHLAV, D. (1994), *Hlavní důvody a důsledky mezinárodní migrace obyvatelstva*. Sborník ČGS, 99, 3, s. 151-162.

DRBOHLAV, D. *Nelegální ekonomické aktivity migrantů (Česko v evropském kontextu)*. Praha: Karolinum, 2009

DRBOHLAV, D. (Ed.), *Ukrajinská pracovní migrace v Česku. Migrace – remittance – (rozvoj)*. Praha: Karolinum, 2015.

DRBOHLAV, D., LACHMANOVÁ, L., *Irregular activities of migrants in the Czech Republic: A delphi study about adaptations in a globalising economy*. In: Dostal, P. (Ed.) *Evolution of geographical systems and risk processes in the global context* (129-156). Prague, Charles University in Prague, Faculty of Science.

DRBOHLAV, D., UHEREK, Z. (2007) *Reflexe migračních teorií*. Geografie – Sborník ČGS, 112, 2, 125-141.

FEDYUK, O., KINDLER, M., (Ed.) *Ukrainian migration to the European Union. Lesson from Migration Studies*. IMISCOE, Springer Open, 2016.

FRANC, A., *Hlavní tendence ve vývoji pracovních migrací v České republice*. Brno: Centrum výzkumu konkurenční schopnosti české ekonomiky, 2006.

HENDL, J., *Kvalitativní výzkum*. Praha: Portál, 2005.

HENDL, J., *Přehled statistických metod*. Praha: Portál, 2006.

HORÁKOVÁ, M., DRBOHLAV, D., *Mezinárodní migrace pracovních sil a Česká republika se zvláštním zaměřením na pracovní migraci Ukrajinců*. Demografie, r. 40, č. 1, 1998.

NOVOTNÝ, J. a kol., *Mluvnice češtiny pro střední školy*. Praha: Fortuna, 1992. ISBN 80-85298-32-5.

PRŮCHA, J., *Interkulturní výchova: předsudky a stereotypy: Sociopsychologické zkoumání kultur, etnik, ras a národů*. 2. rozš. vyd. Praha: Portál, 2007.

ZILYNSKYJ, B., *Ukrajinci v Čechách a na Moravě zemích (1894) 1917 – 1945 (1994)*. Praha, X-Egem, 1995.

ŠKODOVÁ, S., CVEJNOVÁ, J., *Jazyková integrace a komunikace s cizinci (úroveň A2)*.

Národní ústav pro vzdělání, školské poradenské zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků, Praha 2017.

Online zdroje

ANDERSON B., BLINDER S., *Who counts as a Migrant. Definitions and their Consequences*, 2017 [cit. 23.12.18] Dostupné z: <https://migrationobservatory.ox.ac.uk/resources/briefings/who-counts-as-a-migrant-definitions-and-their-consequences/>.

BRÁZOVÁ, V.K. a kol., *Migrace a rozvoj: rozvojový potenciál mezinárodní migrace*. Praha: Fakulta sociálních věd Univerzity Karlovy v Praze, 2011. Dostupné z: https://www.iom.cz/files/Migrace_a_rozvoj-MONOGRAFIE1.pdf.

ČERNÁNSKÁ, B., *Teorie push-pull vlivů na migraci* / Encyklopedie migrace. [Cit. 24.12.18]. Dostupné z: <https://www.encyclopediaofmigration.org/teorie-push-pull/>.

ČEŠTINA PRO CIZINCE: *Pravidla organizace a konání zkoušky pro cizince jako jedné z podmínek pro udělení trvalého pobytu*. 2009 [cit. 26.12.18]. Dostupné z: <http://cestina-pro-cizince.cz/uploads/Dokumenty/Pravidla.pdf>.

CVEJNOVÁ J. a kol., *Referenční popis češtiny pro účely zkoušky z českého jazyka pro trvalý pobyt v ČR – úrovně A1, A2*. [cit. 26.12.18]. Dostupné z: http://trvaly-pobyt.cestina-pro-cizince.cz/uploads/Dokumenty/referencni_popis_2014.pdf.

HÁDKOVÁ, M., LÍNEK, J., VLASÁKOVÁ, K., *Čeština jako cizí jazyk*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2005 [cit. 26.12.18]. Dostupné z: <https://www.inkluzivniskola.cz/sites/default/files/uploaded/cestinaa1.pdf>.

LEONTIYEVA, Y., Ukrainians in the Czech Republic: On the Pathway from Temporary Foreign Workers to One of the Largest Minority groups. In: Ukrainian migration to the European Union. Lesson from Migration Studies (133-151) IMISCOE, Springer Open, 2016.

MINISTERSTVO VNITRA ČESKÉ REPUBLIKY, Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/>.

LEONTIYEVA, Y., KOPECKA, L., *Migrace ukrajinských studentů do České republiky: perspektivy lidského kapitálu*. Research paper, 2018. Dostupné z: https://www.amo.cz/wp-content/uploads/2018/10/AMO_ukrainian-students-in-the-czech-republic_CZ1.pdf

MIGRACEONLINE.CZ: „Zkoušky z češtiny pro cizince budou příliš snadné, systém zkoušení bude uzavřený.“ *Rozhovor s Janou Čemusovou*, 2008 [cit. 26.12.18]. Dostupné z: <http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2086185>.

PALÁT, M. *Příčiny vzniku migrace a reflexe souvisejících teorií* // Sborník příspěvků XVII mezinárodní kolokvium o regionálních vědách, Hustopeče 2014, s. 710 [cit. 23.12.18] Dostupné z: https://is.muni.cz/do/econ/soubory/katedry/kres/4884317/48596005/091_2014.pdf.

POPOVOVÁ, M., *Mezinárodní migrace a globální governance*. Praha: Oeconomica, 2011. [cit.01.08.2019] Dostupné z: https://vz.fmv.vse.cz/wp-content/uploads/05_popovova.pdf

VOJTKOVÁ, M., *Teorie mezinárodní migrace*. Socioweb

VOJTÍŠEK, P., *Výzkumné metody. Metody a techniky výzkumu a jejich aplikace v absolventských pracích vyšších odborných škol*. Praha: Vyšší odborná škola sociálně právní, 2012. Dostupné z: http://skoly.praha.eu/files/=84121/Skripta+++V%C3%BDzkumn%C3%A9_metody.pdf

VYHLÁŠKA ze dne 9. září 2008 o výuce a zkouškách znalosti českého jazyka pro účely získání povolení k trvalému pobytu na území České republiky. [cit. 26.12.18] Dostupné z: <https://zakonyprolidi.cz/cs/2008-348>.

Odkazy

<https://www.czso.cz/>.

<http://prirucka.ujc.cas.cz/>.

www.msmt.cz.

<https://www.mvcr.cz/>

<https://www.mvcr.cz/clanek/odbor-azylove-a-migracni-politiky.aspx>

<https://migraceonline.cz/cz/temata/integrace>

SEZNAM TABULEK A GRAFŮ

Seznam tabulek

Tab. 1 Počet Ukrajinců na území ČR ke dni 31.12.2018.....	12
Tab. 2 Termín pobytu ukrajinských respondentů na území ČR před skládáním zkoušky ve srovnání s její úspěšností.....	35

Seznam grafů

Graf 1 Počet Ukrajinců, kteří se na na území ČR usadili v posledních 6 letech od 01.01.2013 do 31.12.2018.....	13
Graf 2 Znalost cizích jazyků ukrajinských respondentů.....	33
Graf 3 Místo konání zkoušky. Zroj: graf vytvořen na základě výsledků dotazníkových šetření autorkou práce.....	36
Graf 4 Příprava ke zkoušce úspěšných při 1. pokuse.....	39
Graf 5 Poměr doby pobytu respondentů a jejich příprava ke zkoušce.....	39
Graf 6 Délka přípravy úspěšných repsondētů při 1. pokuse.....	40
Graf 7 Důvody, proč se respondenti úspěšní při 1. pokuse nepřipravovali ke zkoušce.....	41
Graf 8 Obtížnost zkoušky pro ukrajinské respondenty.....	43
Graf 9 Kterou část zkoušky ukrajínští respondenti považují za nejsložitější.....	44
Graf 10 Užívání češtiny ukrajinských respondentů.....	45

SEZNAM PŘÍLOH

PŘÍLOHA 1: Dotazník v českém jazyce.....	54
PŘÍLOHA 2: Dotazník v ukrajinském jazyce.....	57

Vážení respondenti a respondentky, dovoluji si Vás požádat o vyplnění tohoto dotazníku, který poslouží podkladem pro moji bakalářskou práci SOCIOKULTURNÍ A JAZYKOVÁ SPECIFIKA UKRAJINSKÝCH RESPONDENTŮ ZKOUŠKY Z ČESKÉHO JAZYKA NA ÚROVNI A1 PRO TRVALÝ POBYT V ČR.

Tento dotazník je zcela anonymní a dobrovolný a přesto prosím o co nejpresnější a pravdivé odpovědi.

Moc děkuji za spolupráci, Maria Vovchuk.

1. Jakého jste pohlaví?

- a) Žena b) Muž

2. Kolik je Vám let?

3. Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?

- a) Základní b) Střední c) Vyšší odborné
d) Vysokoškolské e) Jiné (uved'te) _____

4. Jaký jazyk považujete za svůj mateřský?

5. Jaké další jazyky umíte a na jaké úrovni? (Z – začátečník, M – mírně pokročilý, S – středně pokročilý, P – pokročilý) (Můžete zvolit více možností)

- a) angličtina Z M S P b) němčina Z M S P c) polština Z M S P
d) ruština Z M S P e) jiné (uved'te) _____ Z M S P

6. Jak dlouho bydlíte na území České republiky?

7. V kterém roce a měsíci jste získal/a Osvědčení o znalosti českého jazyka?

8. Pokud si pamatujete, uveďte město a pracoviště, kde jste zkoušku skládal/a.

9. Kolikrát jste zkoušku skládal/a?

- a) jednou b) dvakrát c) třikrát d) čtyřikrát e) pětkrát a více

10. V případě, že jste zkoušku složil/a při prvním pokuse, jak jste se na zkoušku připravoval/a? (Pokud jste zkoušku složil/a po druhém nebo dalším pokuse, přejděte k otázce 11.) (Můžete zvolit více možností)

- a) s lektorem v jazykovém kurzu b) učil jsem se sám/sama

- c) udělal/a jsem jenom modelový test d) vůbec jsem se nepřipravoval/a
e) jiné (uved'te) _____

10.1. Jak dlouho jste se na zkoušku připravoval/a?

10.2. V případě, že jste se na zkoušku nepřipravoval/a, z jakého důvodu? (Můžete zvolit více možností)

- a) byl/a jsem si jistý/á, že zkoušku udělám bez přípravy
b) zkusil/a jsem modelový test a nenapadlo mne se připravovat
c) nedostatek času
d) jiné (uved'te) _____

Přejděte k otázce 13.

11. Proč jste, podle vašeho názoru, zkoušku nesložil/a při 1. pokuse? (Můžete zvolit více možností)

- a) byl/a jsem nervozní
b) nebyl/a jsem dostatečně připravený/á
c) nevěděl/a jsem, jak se test vyplňuje
d) myslím si, že vyhodnocení testu nebylo spravedlivé
e) jiné (uved'te) _____

12. Udělal jste zkoušku při dalším pokuse: jak jste se na zkoušku připravoval/a? (Můžete zvolit více možností)

- a) s lektorem v jazykovém kurzu b) učil jsem se sám/sama
c) udělal/a jsem jenom modelový test d) vůbec jsem se nepřipravoval/a
e) jiné (uved'te) _____

12.1. Jak dlouho jste se na zkoušku připravoval/a?

12.2. V případě, že jste se na zkoušku nepřipravoval/a, z jakého důvodu? (Můžete zvolit více možností)

- a) byl/a jsem si jistý/á, že zkoušku udělám bez přípravy
- b) zkusil/a jsem modelový test a nenapadlo mne se připravovat
- c) nedostatek času
- d) jiné (uved'te) _____

13. Byla pro Vás zkouška obtížná?

- a) vůbec ne b) spíše ne c) poměrně složitá d) hodně složitá

14. Která část zkoušky byla pro Vás nejsložitější?

- a) čtení s porozuměním
- b) poslech s porozuměním
- c) psaní
- d) ústní projev

15. Kde a jak často češtinu užíváte? (Pořád – P, často – Č, občas – O, zřídka – Z, Nepoužívám – N). (Můžete zvolit více možností)

- 1) v práci P Č O Z N
- 2) v rodině P Č O Z N
 - a) s partnerem P Č O Z N
 - b) s dětmi P Č O Z N
 - c) s širší rodinou P Č O Z N
 - d) s kamarády a známými P Č O Z N
- 3) ve společnosti (v obchodě, restauraci, na nádraží) P Č O Z N
- 4) vůbec nepoužívám
- 5) jiné (uved'te) _____ P Č O Z N

Děkuji za vyplnění tohoto dotazníku.

Pokud se chcete dozvědět o výsledcích průzkumu, napište mi na email: vovchuk.maria@gmail.com

Шановні респонденти,
це опитування проводиться у рамках написання моєї бакалаврської роботи:
СОЦІОКУЛЬТУРНА ТА МОВНА СВОЄРІДНІСТЬ УКРАЇНСЬКИХ РЕСПОНДЕНТІВ ЕКЗАМЕНУ ІЗ
ЧЕСЬКОЇ МОВИ НА РІВНІ А1 ДЛЯ ОТРИМАННЯ ТРИВАЛОГО ПЕРЕБУВАННЯ У ЧЕСЬКІЙ
РЕСПУБЛІЦІ.

Метою даного опитування є дізнатися, як українці готуються до екзамєну із чеської мови, як оцінюють рівень його складності та об'єктивність його оцінювання.

Опитування є анонімним, проте прошу про якнайточніші та правдиві відповіді.
Дякую за співпрацю, Марія Вовчук.

1. Вкажіть свою стать

- а) жінка б) чоловік

2. Скільки Вам років?

3. Ваша освіта:

- а) початкова б) середня в) середня спеціальна
г) вища освіта, університет д) інше (вкажіть) _____

4. Яку мову вважаєте своєю рідною?

5. Які мови знаєте та на якому рівні? (П – початковий, Н – нижчий від середнього, С – середній В – високий) (Можете вибрати більше варіантів)

- а) англійська П Н С В б) німецька П Н С В в) польська П Н С В
г) російська П Н С В д) інші (вкажіть) _____

6. Як довго проживаєте у Чеській республіці?

7. У якому місяці та році Ви отримали Свідоцтво про знання чеської мови?

8. Якщо пам'ятаєте, вкажіть, будь ласка, місто та відділення, у якому здавали екзамєн із чеської мови.

9. Скільки разів Ви здавали екзамєн?

- а) один раз б) два рази в) три рази г) чотири рази д) п'ять або більше

10. У випадку, якщо Ви здали екзамени за першим разом, як Ви до нього готувалися? (Якщо Ви здали екзамени за другою або наступною спробою, перейдіть до запитання 11). (Можете вибрати більше варіантів)

- а) з лектором на мовних курсах б) я вчився / вчилася сам/а
- в) я зробив / -ла тільки пробний тест г) я зовсім не готувався / -лася
- д) інше (вказіть) _____

10.1. Скільки часу Ви готувалися до екзамени?

10.2. У випадку, якщо Ви не готувалися до екзамени, з якої причини? (Можете вибрати більше варіантів)

- а) я був / була впевнений / -а, що екзамени здам без підготовки
- б) я зробив / -ла тільки пробний тест і мені не спало на думку готуватися
- в) я не мав / мала часу
- г) інше (вказіть) _____

Перейдіть до запитання 13.

11. Чому, на Вашу думку, Ви не здали екзамени із чеської мови за першим разом? (Можете вибрати більше варіантів)

- а) я був / була нервовий / -а
- б) я не був / була достатньо приготовлений / -а
- в) я не знав / знала, як тест заповнюється
- г) я вважаю, що результати тесту не були об'єктивно оцінені
- д) інше (вказіть) _____

12. Ви здали екзамени при наступній спробі: як Ви до нього готувалися? (Можете вибрати більше варіантів)

- а) з лектором на мовних курсах
- б) я вчився / вчилася сам/а
- в) я зробив / -ла тільки пробний тест
- г) я зовсім не готувався / -лася
- д) інше (вказіть) _____

12.1. Скільки часу Ви готувалися до екзамени?

12.2. У випадку, якщо Ви не готувалися до екзамену, з якої причини? (Можете вибрати більше варіантів)

- а) я був / була впевнений /-а, що екзамен здам без підготовки
- б) я зробив / -ла тільки пробний тест і мені не спало на думку готуватися
- в) я не мав / мала часу
- г) Інше (вказіть) _____

13. Чи був для Вас екзамен важкий?

- а) зовсім ні
- б) швидше за все ні
- в) порівняно важкий
- г) дуже важкий

14. Котра частина екзамену була для Вас найважчою?

- а) читання з розумінням
- б) слухання з розумінням
- в) письмо
- г) усна частина

**15. Де та як часто Ви вживаєте чеську мову? (П – постійно, Ч – часто, І – інколи, Р – рідко, Н - ніколи)
(Можете вибрати більше варіантів)**

1) на роботі П Ч І Р Н

2) в сім'ї П Ч І Р Н

а) з партнером / партнеркою П Ч І Р Н

б) з дітьми П Ч І Р Н

в) з родичами П Ч І Р Н

3) з друзями та знайомими П Ч І Р Н

4) у повсякденному житті (магазини, ресторани, вокзали ітд.) П Ч І Р Н

5) Інше (вказіть) _____

Дякую за заповнення анкети.

Якщо Ви хочете дізнатися про висновки даного дослідження, напишіть мені на електронну пошту: vovchuk.maria@gmail.com